

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

סדר ברכות שמונה עשרה

א) הברכה ראשונה נתייסדה על מעשה אברהם שניצל מאור כשדים שהוא המאורע הראשון, והזכירו בה כל האבות ואסמכוהו (מגילה י"ז): אקרא. ואמרו מנין שאומרים אבות שנאמר (תהלים כ"ט, א') 'הבו לה' בני אלים', פירוש: הזכירו לפניו את אילי הארץ, והם האבות בכללן. ופותחין ב'אלהי אברהם' ואסמכוהו (פסחים קי"ז): ג"כ אקרא דכתיב (בראשית י"ב, ב') 'ואעשך לגוי גדול' - זה שאומרים 'אלהי אברהם', 'ואברכך' - זה שאומרים 'אלהי יצחק', 'ואגדלה שמך' - זה שאומרים 'אלהי יעקב'. יכול יהיו חותמין בכלן, תלמוד לומר 'והיה ברכה', בך חותמין ואין חותמין בכלן.

ד) ברכה זו פותחת בברוך מפני שהיא ראשונה, ואף על גב דסמוכה ל'גאל ישראל' מ"מ בתפלה היא הראשונה. וחותמת בברוך מפני שהיא ארוכה, שיש בה כמה ענינים משבחי יתברך. ושאר הברכות חותמין בברוך ואין פותחין בברוך כדי ברכה סמוכה לחבירתה, וכנ"ל (עה"ש).

ה) והכלבו כתב בסימן י"א וז"ל, ולא תמצא מלכות בכל אלו י"ט ברכות, שאין אומרים מלכות אלא על בריאת העולם ועל המצוות, כמו מלך שגוזר ונעשית הכל בדברו, וגזר עלינו לקיים המצוה. אבל באלו י"ט ברכות אין להזכיר שום מלכות, רק שמתפללים אנחנו לפניו ומבקשים רחמיו על כל מה שצריך לנו לחיי עולם הזה (מט"מ).

ו) וכשמתחיל ואומר 'ברוך אתה ה' אלקינו וכו', אמרו חז"ל (ברכות ל"ד). ישחה, ויכניע לפני מלכו יתברך, וכן כשמסיים הברכה ראשונה ויאמר 'ברוך אתה ה' מגן אברהם' יחזור וישחה. וכן כשיגיע ל'מודים' ישחה בתחילתה וסופה, ובשאר ברכות בתחילתן וסופן לא ישחה. ונראה הטעם מפני דהכי קים להו לחז"ל, שכן הוא טכסיסו של מלך בשר ודם, כשמבקשין ממנו צרכיו שוחין לפניו בתחלת שבחו פעם או שתים, וכן כשרוצין לסיים ולהפטר ממנו. ומלכותא דרקינא כעין [מלכותא דארעא] וכו'. לכן תקנו לעשות כן לפני השם יתברך, והמשנה ממנהג טכסיסו של מלך בשר ודם הרי זה מגונה ויוהרא הוא, כלומר שמחזיק עצמו יותר כפוף ונכנע יותר מכל אדם, לפיכך אמרו ג"כ כאן, ואם בא לשחות בתחילת כל ברכה וברכה או בסוף כל ברכה וברכה מלמדוין אותו שלא ישחה. וקבעו מקומות שיש לשחות בהן כדי שישחו כולם במקום אחד, שזהו דרך ארץ ומוסר ההכנע ביותר.

ודוקא בתחלת הברכות או בסופן אמרו מלמדוין אותו שלא ישחה אבל באמצעיתן יכול לשחות, דהכי קים להו לחז"ל שידעו טכסיסי המלכות שאין זה יוהרא כל כך, אלא שמרוב שיחו ותחנוניו שישפוך שיחו לפני ה', מתוך התלהבות לבו שנתחמם בגודל כוונתו הוא עושה כן. מה שאין דרך להיות כן התלהבות הלב בתחלת כל ענין וענין שמבקש או בסופו כשרוצה לסיימו,

ובמכילתא (דרי"פ ט"ז) בפרשת תפילין, מנין שאומרים 'ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב', שנאמר (שמות ג', ט"ו) 'ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב' וגו' (הובא במט"מ).

ב) בספר קב הישר (פרק כ') ביאר עפ"ז את חשיבות הדבר וז"ל: איתא בגמרא דברכות: 'תפלות אבות תקנום ודרשו רז"ל, אברהם תיקן תפלת שחרית, כנגד זה תיקנו מגן אברהם. יצחק תקן תפלת מנחה, כנגד זה תקנו לומר מחיה המתים. יעקב תקן תפלת ערבית, כנגד זה תקנו האל הקדוש". ולכן ג' ברכות הראשונות ע"ש נקראו, כי אבות תקנו אותם. ולכן צריך כל אדם להזהר להתפלל עכ"פ תפלת ש"ע בכוונה, אמנם בעבור טורח עול של הגלות ולחץ זו הדחק של אחינו בני ישראל לאו כולי עלמא גמירי להתפלל בכוונה, ועכ"פ ילבש האדם חרדה וירא גדולה באומרו "אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב". כי גדול זכותם מאוד ותפלתם מקיימים אותנו בגלות המר הזה, עכ"ל.

ג) והיא פותחת וחותמת ב'ברוך' מפני שהיא ראשונה, והאחרות הוו כולן ברכה הסמוכה לחברתה, לפיכך אין פותחות בברוך, שכל אחת קאי על הברכה שלמעלה הימנה, וכאילו פותחות בברוך דמי.

ואף על פי שאין מלכות בפתיחת ברכה זו, וקיי"ל דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה (כבאו"ח סימן רי"ד). יש אומרים (תוס' ברכות מ: ד"ה ואמר) ד'אלהי אברהם' הוי כמו מלכות, מפני שאברהם פרסמו בעולם והמליכו על כל העולם, כלומר שהודיע מלכותו ואלקותו לכל באי עולם, ויש אומרים (עי' תוס' רא"ש ברכות י"ב:) ד'האל הגדול הגבור והנורא' הוי כמו מלכות, שכולם הם

לאור קדיאת קדשו של

מרן גאון ישראל רבנו הגדול רבי דב לנדרו שליט"א

לזעוק להשי"ת ולהרבות בתפילה להצלת הישוב בארצנו הקדושה, מפני אויבינו הקמים עלינו לכלותינו

דברי חיזוק ממורנו מרא דאתרא שליט"א שנאמרו השבוע בקהילתנו מופיעים בעמ' 8-9

אלא באמצעות דווקא, ואין בזה משום יוהרא, אלא נמשך אחר גודל הכוונה של כל אחד ואחד או אחר דבר המצטרך לו יותר.

ז) מה שאומרים 'וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו', תקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה, לומר שאף אם תמה זכות אבות, גאולתו לעולם קיימת, שהרי הבטיח בה בשמו הגדול. וכמו ששמו קיים לעולם ולעולמי עולמים כך גאולתו לעולם קיימת (לבוש).

זבערוך השולחן כתב טעם נוסף, וז"ל: עוד נ"ל מה שאומרים 'למען שמו באהבה' ע"פ מה דאיתא במדרש רות, כתוב אחד אומר (לא מצאתי) "למענכם למענכם אני עושה" וכתוב אחד אומר (ישעי' מ"ח י"א) "למעני למעני אעשה" כאן בזמן שישראל עושין רצונו יהיה למענכם וכאן בזמן שאין עושין רצונו יהיה למען שמו יתברך ולא למענינו. וזהו שאומר שאפילו הגאולה תהיה למען שמו ולא למענינו, מ"מ תהיה באהבה וחיבה.

ח) ברכה שניה "אתה גבור" וחתומתה "מחיה המתים" שתחיית המתים הם מהגבורות היותר גדולות שבעוה"ז. וסמכו בה הזכרת גבורות גשמים ואומרים "מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם", דגשמים יורדים ג"כ בגבורה [ריש תענית]. ושניהם לא נמסרו לשליח [שם], כלומר ששניהם הם למעלה מן הטבע, ושניהם חיים לעולם. וכך אמרו חז"ל [שם ז.]. מתוך ששקולה תחיית המתים לפיכך קבעוה בתחיית המתים. וזה סמכו רוח לגשם, לאו משום דאמירת 'משיב הרוח' מעכב, אלא משום דע"פ רוב הרוחות מביאים העננים ומהם ירד הגשם לפיכך סמכוהו ז"ל.

ט) ברכה שנייה זו אינה פותחת בברוך, מפני שהיא סמוכה לחברתה, וכנ"ל, וכן כל הברכות עד סוף התפלה. ויש בה גבורת תחיית המתים, כמו שאמרנו שהיא כנגד עקידת יצחק. ומתחלת 'אתה גבור' וכו', וסמכוה על פסוק שסמכו בה ברכה ראשונה והיא אבות, שסמכו על פסוק (תהלים כ"ט, א') "הבו לה' בני אלים" כמו שאמרנו לעיל, וכתוב בתריה "הבו לה' כבוד ועוז" שזהו גבורות דתחיית המתים.

י) ברכה שלישית מתחלת "אתה קדוש" וכו', ואסמכוה ג"כ אקרא שסמכו בה שתי הראשונות והוא פסוק "הבו לה' בני אלים" שהוא ברכת אבות, "הבו לה' כבוד ועוז" היא ברכת גבורות, "הבו לה' כבוד שמו השתחוה לה' בהדרת קדש" כנגד קדושת שהוא אתה קדוש. והיא כנגד יעקב שהקדיש שמו יתברך. וחותרם "ברוך אתה ה' האל הקדוש", חוץ מעשרת ימי תשובה שחותם "המלך הקדוש" (כמבואר בשו"ע סימן תקפ"ב). ואלו השלש ברכות כולם חשבות כאחת מפני שכולן של שבח הן וחדא מילתא היא ואין בהן בקשת צרכים, וכל מקום שטעה בהן חוזר לראש התפלה.

יא) ברכה רביעית 'אתה חונן'. ומה ראו לומר בינה אחר קדושה, דכתיב (ישעי' כ"ט, א') "כי בראותו ילדינו וגו' עד 'והקדישו את קדוש ישראל' וסמך ליה 'וידעו תועי רוח בינה'. ועוד מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל, קבעוה ראש לאמצעות, שאם אין בינה אין תפלה. ובמוצאי שבת ויו"ט מבדילין בה משום שהבדלה היא חכמה, שמה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר חכמה היא לו, ולכן קבעוה בברכת חכמה (ודיני הבדלה יתבארו בעזה"י בסדר מוצאי שבת לקמן סימן רצ"ד).

יב) חמישית 'השיבנו'. ומה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב (ישעי' ו', י') "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאֶזְנוֹ הַכְּפָד וְעֵינָיו הַשֵּׁעַן וְרֵאָה וְעֵינָיו וְגַאֲזְנוֹ וְשָׁמַע וְלִבָּבוּ וְיָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ", הרי שהבינה מביאה לידי תשובה.

יג) ששית 'סלח לנו'. ומה ראו לומר סליחה אחר תשובה, כי על ידי תשובה הקדוש ברוך הוא סולח דכתיב (שם

נ"ה, ז) 'וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח".

ומה שתקנו לומר 'אבינו' בברכת השיבנו ובברכת סלח לנו משא"כ בשאר הברכות, היינו טעמא, שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמוד לבנו, על כן אנו אומרים 'השיבנו אבינו לתורתך', ובסלח לנו משום הא דכתיב 'וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח', על כן אנו מזכירין רחמי אב דכתיב (תהלים ק"ג, א') "כרחם אב על בנים", שירחם עלינו ויסלח לנו.

יד) שביעית 'ראה בענינו וכו' וגאלנו' וכו'. ומה ראו לומר גאולה בשביעית, כי היה ראוי לומר רפאינו אחר סלח לנו כסדר הפסוק (שם ג') "הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי", אלא מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבעוה בשביעית, אף על גב שאמרנו ז"ל (סנהדרין צ"ז:) דבמוצאי שביעית שהוא תחלת שמינית בן דוד בא, מ"מ כיון שהמלחמות יהיו בשביעית, מלחמה אחת לא תהיה גאולה היא. ועוד מסברא, הוא יותר טוב לומר גאולה תיכף אחר סליחה מרפואה, כי הגאולה אינה באה אלא אחר הסליחה הגמורה, משא"כ ברפואה שהשי"ת הוא רופא נאמן ורופא חולי כל בשר ברחמיו.

טו) שמינית 'רפאנו'. ומה ראו לומר רפואה בשמינית, מתוך שהמילה נתנה בשמיני והמילה צריכה רפואה, לכך קבעוה בשמינית ולא בתשיעית או יותר מזה. וקודם לשמינית ג"כ לא יכלו לקבעוה, כי הוצרכו להקדים הגאולה כמו שכתבנו לעיל. ואומרים 'רפאנו ה' ונרפא' וכו' בלשון רבים, ואף על גב שהכתוב אמרו בלשון יחיד, דכתיב (ירמיה י"ז, י"ד) "רפאני ה' וארפא", אנו אומרים אותו בלשון רבים, כדי לכלול כולם בברכה. ואף על גב שכבר אמרו חז"ל (תוספתא מגילה פ"ג הכ"א) כל הכתוב לרבים אין מכוין אותו ליחיד, ליחיד אין מכוין אותו לרבים, היינו כשמכוון לקרות או לתרגם הפסוקים, אבל כשאומר אותם דרך תפלה ובקשה, מותר לשנותו לפי צורך השעה, ולפי ענין תחנתם ובקשתם. ועוד יש לומר אפילו כשאומר דרך תפלה ובקשה, אם יאמר כל המזמור כולו אסור לשנותו מיחיד לרבים או איפכא, אבל כשמתפלל ואומר פסוקים ליקוטים הנה והנה, יכול לשנות לפי צרכו וענינו.

טז) תשיעית ברכת השנים, 'ברך עלינו וכו'. ומה ראו לומר בתשיעית, מפני שהיא כנגד מפקיעי שערים, דכתיב בהן (תהלים י', ט"ו) "שבור זרוע רשע", דמיררי במפקיעי שערים ולא בסתם רשעים, מדכתיב בההיא פרשה (פסוק ט') "יארוב במסתור כאריה בסוכה יארוב לחטוף עני", ומקשים (מגילה י"ז:) וכי הליסטים אורב את העני, והלא אינו אורב אלא את העשיר. אלא במפקיעי שערים הכתוב מדבר, שרוב דעתם לעניים הוא, שהעשירים יש להם תבואה בביתם ואינם צריכין לקנות. וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא: "שבור זרוע רשע" ותן שובע בעולם, ובכך זרועו יהא שבור, "ורע דדרוש" או "רשעו בל תמצא". כלומר זה שהיה בדעתו להיות רשע, כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה, שלא יספיק לעשות. ופרשה זו דוד אמרה בתשיעית, ד'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' שתי פרשיות הן. ולמאן דאמר חדא פרשא היא, הו' "למנצח על (עלמות) [מות לבן]" ו"למה ה' תעמוד ברחוק" תרתי פרשיות¹.

יז) בימות הגשמים מוסיפין לשאול ואומרים 'ותן טל ומטר לברכה' וכו', ובימות החמה יש מקומות שאין שואלין בה לא טל ולא מטר, שהמטר הוא סימן קללה, והטל אין צריכין לשאול עליו שהטללים אינם נעצרים, וכן המנהג באלו המקומות הנקראים ארצות אשכנז [שואמרים 'ותן ברכה על פני האדמה']. ובקצת מקומות כגון בספרד שואלין הטל גם בימות החמה, אף על גב שהטל לא נעצר מ"מ מתפללין עליו שיתנהו לברכה, ונהרא נהרא ופשטיה.

או שלמנצח על מות לבן (אצלינו מזמור תשיעי) ומזמור דנן (למה ה' תעמוד מרחוק) הם בעצם מזמור אחד (ראה ילקוט שמעוני תהלים רמז תרפ"ה, וז"ל: קמ"ז מזמורים יש בתהילים כנגד קמ"ז שנותיו של יעקב. ומה טעם, אמר רבי אבא בר כהנא ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא, עכ"ל. וע"ע מהר"ץ חיות לברכות ט:).

1. פירוש כל זה, שלפי חלוקת ספר התהלים שלפנינו, מזמור זה "למה ה' תעמוד ברחוק" שבו נמצא פסוקים אלו "שבור זרוע רשע" וכו', הוא המזמור העשירי. אך חז"ל קבלו שהוא המזמור התשיעי, כי שני המזמורים הראשונים שבחלוקה שלפנינו "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" הם בעצם מזמור אחד, אלא שבחלוקה שלנו הפרידו אותם לשנים.

(ח) עשירית 'תקע בשופר' וכו'. ומה ראו לומר קיבוץ גליות אחר ברכת השנים, לפי שנאמר (יחזקאל ל"ו, ח) בענין הגאולה "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא", אלמא קיבוץ גליות בעת ברכת השנים היא. ומתחלת ב'תקע בשופר' מפני שקבוץ גליות ע"י תקיעת שופר תהיה, דכתיב (ישעיה כ"ז, י"ג) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" וגו', לכך תקנו בהתחלתה תקע בשופר.

(ט) אחת עשרה 'השיבה שופטינו כבראשונה' וכו'. ומה ראו לאמרה אחר קיבוץ גליות, שכיון שיתקבצו הגליות, יעשה דין ברשעים קודם שיבאו להתיישב בירושלים, כדכתיב (ישעיה א, כ"ה) "ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיד ואסירה כל בדיליך", וע"י כן "ואשיבה שופטיך כבראשונה". יש חותמין 'האל אוהב צדקה ומשפט', ויש חותמים 'מלך אוהב צדקה ומשפט' וכן אנו נוהגין. ומה שחותמים בברכה זו במלכות אף על גב דקיי"ל דברכה הסמוכה לחברתה אין צריך להזכיר בה מלכות, דבמשפט שייך טפי לומר מלכות מבשאר ברכות, כדכתיב (משלי כ"ט, ד) "מלך במשפט יעמיד ארץ", כלומר כשיושב על המשפט לדון כל באי עולם הוא מראה שהוא מלך.

(כ) ומראש השנה עד יום הכיפורים חותם 'המלך המשפט', שהוא ג"כ פירושו המלך שהוא יושב על המשפט. ואין חילוק בין 'המלך המשפט' ובין 'מלך אוהב צדקה ומשפט', אלא ש'המלך המשפט' פירושו המלך שהוא יושב עכשיו על המשפט, ו'מלך אוהב צדקה ומשפט' פירושו שהוא אוהב בכל עת שיעשה משפט, אפילו אינו בעת שהוא יושב על המשפט, כמו שיתבאר במקומו בעזה"י (סימן תקפ"ב). לפיכך אנו לפי מנהגינו שאנו אומרים כל השנה 'מלך אוהב צדקה ומשפט', גם בעשרת ימי תשובה אם אמר 'מלך אוהב צדקה ומשפט' אינו צריך לחזור, שמעט הפרש יש ביניהם. ולא אמרו שהוא חוזר אלא במקום שאומרים כל השנה 'האל אוהב צדקה ומשפט' שלא הוזכר בה מלכות כלל. ובעת המשפט נכון הוא להזכיר מלכות, שהרי אז הוא מראה שהוא מלך לפיכך צריך לחזור.

(כא) שתיים עשרה 'קללת המינים'. וקבעוה אחר המשפט, שכיון שנעשה דין ברשעים כל המינים, וכולל הזדים עם המינים כדכתיב (ישעיה א, כ"ח) "ושבר פושעים וחטאים יחדיו ועוזבי ה' יכלו".

(כב) שלש עשרה 'על הצדיקים'. וקבעוה אחר קללת המינים, שכיון שכלו המינים תרוממנה קרנות הצדיקים, דכתיב (תהלים ע"ה, י"א) "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". וכולל גרים עם הצדיקים כדכתיב (ויקרא י"ט, ל"ב) "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" דהיינו צדיק, שאין זקן אלא זה שקנה חכמה (קדושין ל"ב), וסמך ליה 'וכי יגור אתך גר', הרי גרים סמוכים לצדיקים, לכך כוללם בברכה אחת.

(כג) ארבע עשרה 'בונה ירושלים'. וקבעוה לומר אחר 'על הצדיקים', מפני שעיקר התרוממות קרנות הצדיקים הוא בירושלים, שנאמר (תהלים קמ"ז, ב) "שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך". ובתשעה באב מוסיפין בה 'נחם' (כמבואר בסימן תקנ"ז).

(כד) חמש עשרה 'את צמח דוד' וכו'. וקבעוה אחר בונה ירושלים, שכיון שבאין לירושלים בא דוד, דכתיב (הושע ג, ה) "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ונהרו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". פירוש אחר, שישבו בני ישראל לבית המקדש ויבקשו את הקדוש ברוך הוא ואת דוד מלכם.

(כה) שש עשרה 'שמע קולינו'. וקבעוה אחר צמיחת קרן, שכיון שבא דוד באה תפלה, דכתיב (ישעיה נ"ו, ז) "והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי". ויחיד מתפלל בה ענינו ביום התענית (כאשר יתבאר לקמן סימן תקס"ה סעיף א').

(כו) עד כאן סדר הברכות האמצעיות שתקנום חז"ל להתפלל אותם בכל יום לכל ישראל דרך כלל. מיהו אמרו ז"ל (ע"ז ה) שיכול כל אדם להוסיף ולשאל בכל ברכה וברכה דבר הצריך לו מעין אותה הברכה, כגון ב'רפאנו' יכול להתפלל על החולה, ובברכת השנים יכול להתפלל על הפרנסה וכן בשאר ברכות, אבל בברכת שומע תפלה שהיא האחרונה וכוללת ומאספת כל הבקשות, יכול אדם להוסיף בה ולשאל בה כל צרכיו. וכשהוא מוסיף דבר באיזה ברכה, יתחיל תחלה בנוסח אותה הברכה ואח"כ יוסיף באמצעה מה שהוא צריך, אבל לא יוסיף ואח"כ יתחיל דהוי כמפסיק בדברים אחרים בין הברכה, כיון שעדיין לא פתח בברכה זו שתקנו החכמים שרוצה להוסיף מעניינה, ועוד דנראה כאילו עושה עיקר הברכה טפלה וצרכיו עיקר, וזה אינו נכון כי הברכה שתקנו חז"ל לכל ישראל היא עיקר וצרכיו טפילין לגבה.

(כז) ברכת שבע עשרה 'רצה', וקבעוה אחר שומע תפלה, שכיון שבאה תפלה באה עבודה, דכתיב (ישעיה נ"ו, ז) "ושמתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים". ובראש חודש ובחול המועד מוסיפין בה 'עלה ויבא' ודינו יתבאר במקומו (לקמן סימן תכ"ב סעיף א' ובסימן ת"צ סעיף ב'). 'ואשי ישראל' וכו', פירוש הקרבנות הנקראים על האש תקבל ברצון, ואף על פי שעכשיו אין מקריבין קרבנות, מתפללים על התפלה שהיא במקום קרבן שתתקבל ברצון לפני הש"ת. ובמדרש (הובא בתוס' מנחות ק"ד"ה ומיכאל) יש, מיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים בכל יום על גבי המזבח של מעלה, ועל זה תקנו לומר 'ואשי ישראל', שיתקבלו נפשותיהן ותפלתם, כלומר וגם תפלתם של ישראל הכל תקבל ברצון וכו'.

(כח) שמונה עשרה 'מודים'. וקבעוה אחר רצה, שכיון שבאת עבודה באה תודה, דכתיב (תהלים נ"ו, כ) "זובח תודה יכבדני", כלומר אחר זביחת הקרבן תן הודאה להשי"ת.

(כט) ברכת תשע עשרה 'שים שלום'. וקבעוה אחר ברכת כהנים דכתיב (במדבר ו', כ"ז) "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", וברכה של הקדוש ברוך הוא היא שלום דכתיב (תהלים כ"ט, י"א) "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". מראש השנה עד יום הכיפורים מוסיפין בה 'בספר חיים', ובמקומו (סימן תקפ"ג) יתבאר בעזה"י. עד כאן סדר תפלת שמונה עשרה.

(ל) שלש ברכות אחרונות דינם כשלש ראשונות דכאחת חשיבי ואם טעה באחת מהן חוזר לתחלתן לרצה, והם ברכה י"ז י"ח י"ט. ואף על פי דתשע עשרה הם, קורין אותן תפלת שמונה עשרה, מפני שמתחלה לא תקנו רק שמונה עשרה ברכות, כי ברכת המינים לא תקנו המאה ועשרים זקנים (של אנשי כנסת הגדולה), אלא אח"כ (כחמש מאות שנה לאחר מכן) בימי רבן גמליאל שנתרבו המינים, והוסיף לתקן ברכת המינים שיאבדו מהרה. וקבעוה בין אלו ברכות התפלה (ברכות כ"ח:), אבל השם הראשון שלא היו אלא שמונה עשרה לא זו מפי הבריות וקראוהו תפלת שמונה עשרה. (רוב הדברים הנ"ל הם מהטור ומהלבוש).

(לא) לאחר שיסיים תפלת השמו"ע אומרים תפילת 'אלהי נצור' וכו', ויש מוסיפין עוד לאמר תחינות אחרות כל אחד לפי מנהגו. וכתב הבית יוסף (סימן קכ"ב) ד"ה ואומר אלהי נצור, וז"ל: בסוף פרק היה קורא (ברכות י"ד). מובאות נוסחאות כמה תחנונות שהיו האמוראים אומרים כל אחד אחר תפילתו, והעולם ביררו להם תחנה זו דאלהי נצור שמר בריה דרבינא היה אומר, עכת"ד.

(לב) וביאר השל"ה (מסכת יומא פרק גר מצוה אות סג): ורבותינו ז"ל (ברכות י"ז). בסוף תפילתנו סדרו לנו, אלהי נצור לשוני מרע כו', לפי שעון לשון הרע הוא עון פלילי. ואמרו (בבא בתרא קס"ד ב) שאין אדם ניצול מעון אבק לשון הרע בכל יום, אם לא יהיה על משמרתו כארי. לפיכך סדרו לנו לשון זה, שמשמעותו על עון לשון הרע, ואנו מתפללים עליו בפרטיות. אבל קושטא דמלתא, דתפלה זו שייצילנו ה' מהיצר הרע. אלא

(המשך בעמוד 15)

מדיני תפילת המנחה

ה. **מי** שנתאחר להגיע לבית הכנסת ואין שהות בידו כ"כ, יאמר רק את המזמור עצמו ללא הפסוקים הנוספים (דהיינו יתחיל ב'תהילה לדוד' עד 'תהילת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד').

ואם נתאחר כ"כ שהגיע כשהציבור כבר מתחילים שמו"ע, יתחיל איתם וידלג על אמירת אשרי כדי לא להפסיד את עיקר התפילה בציבור.

וכשהולך לביהכ"ס וחושש שיאחר, טוב שיאמר כבר בדרך אשרי כדי שיוכל להתחיל להתפלל עם הציבור. ואם מצא שהציבור עוד לא אמר אשרי יחזור ויאמר איתם פעם נוספת.

שלום רב

ו. **מנהג** אשכנז לומר בשחרית ומוסף שים שלום, ובמנחה ומעריב שלום רב. והטעם לזה הוא משום שבברכת שים שלום נכלל כל ברכת כהנים, ולכן אומרים ברכה זו רק בתפילה שיש בה נשיאות כפים דהיינו שחרית ומוסף. וכן במנחה בתענית כיון שיש בה נשיאות כפים אומרים שים שלום¹.

ויש שנוהגים לומר שים שלום גם במנחה בשבת אעפ"י שבשבת במנחה אין נשיאות כפים. וטעמם הוא שכיון שבמנחה בשבת קוראים בתורה ובברכת שים שלום אומרים "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים", הלכך בכל תפילה שיש בה קריאת התורה אומרים שים שלום.

ולמנהג ספרד אין חילוק בין התפילות ולעולם אומרים שים שלום. וכן הובא במשנ"ב סוף סי' קכ"ז בשם האר"י ז"ל.

קבלת תענית

ז. **יחיד** הרוצה לצום כדי להינצל מצרה או לכפרת עוונות, צריך לקבל עליו את התענית מבעוד יום. ולמדו זאת מן הפסוק (ויאל א' י"ד) "קדשו צום קראו עזרה" שמשמע שצריך הזמנה מקודם [שו"ע סי' תקס"ב ס"ה ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ב].

זמן קבלת התענית הוא בתפילת מנחה ביום שקודם התענית. לאחר שסיים תפילתו קודם שעקר רגליו אומר "הריני בתענית יחיד מחר, יהי רצון שתהא תפילתי ביום תענתי מקובלת". ואם לא קיבל במנחה יכול לקבלו אח"כ כל זמן שהוא עדיין יום.

גם כשרוצה לקבל על עצמו תענית ביום ראשון, צריך לקבל עליו את התענית במנחה בשבת. אלא שבשבת אינו אומר 'יהי רצון' אלא רק 'הריני בתענית יחיד מחר', כי אסור לבקש בקשות בשבת.

וביום התענית עצמו יש בקשה הנאמרת אף היא בזמן תפילת המנחה. וכמבואר בשו"ע (תקס"ה ס"ד) וז"ל "טוב לומר בתחנונים שאחר תפילת המנחה לאחר אלוקי נצור 'ריבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו וכו'".

ח. **קבלת** תענית צריכה להיות קבלה גמורה, ודעת רוב הפוסקים שרק ע"י נדר הרי זו הזמנה לתענית. ואם מקבלו בלי נדר אינו מועיל.

ומי שחושש שמא יחלש ולא יוכל לגמור את הצום², יש נוסח קבלה המובא בחיד"א שהוא קבלה על תנאי שאם יהיה לו קשה לצום שיאמר מזמור בתהלים ואז נפטר מן הצום.

ונוסח הקבלה הוא כך "רבונו העולמים הריני לפניך בתענית נדבה למחר מעלות השחר עד אחר תפילת ערבית, ואם

גודל מעלת תפילת מנחה

א. **איתא** בגמ' (ברכות ו:): "אמר רב חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר (מלכים א' י"ח ל"ו) "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו". ע"כ.

ובטור סי' רל"ב נתבאר הטעם מדוע נענה אליהו דווקא בתפילת המנחה, ומהי סגולתה המיוחדת. וז"ל הטור "מפני שתפילת השחר זמנה ידוע בבוקר בקומו ממיטתו מתפלל מיד קודם שיהא טרוד בעסקיו. וכן של ערב בלילה זמנה ידוע בבואו לביתו והוא פנוי מעסקיו. אבל של מנחה שהיא באמצע היום בעוד שהוא טרוד בעסקיו, צריך לשום אותה אל ליבו ולפנות מכל עסקיו ולהתפלל אותה. ואם עשה כן שכרו הרבה מאוד".

סדר התפילה

ב. **כתב** הטור (סוף סי' רל"ד) "סדר תפילת המנחה בציבור, אומר אשרי וקדיש ומתפללים שמונה עשרה, ושליח ציבור מחזיר התפילה כדרך שעושים בשחרית, ונופלים על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וכו', ואומר קדיש שלם ונפטרים לבתיהם לשלום". עכ"ל.

ונבאר הדברים אי"ה קצת יותר בהרחבה, ונוסיף גם דינים נוספים הנוגעים לתפילת המנחה.

אמירת 'אשרי'

ג. **הטעם** שתקנו לומר אשרי קודם תפילת מנחה, הוא משום שאינו מדרך ארץ לבא ולהתפלל תכף, וכמו שאמרו 'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל'. ולכן תקנו לומר מזמור קודם התפילה. ובחרו דווקא במזמור זה משום מה שמבואר בגמ' 'כל האומר תהילה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העוה"ב'. וכבר אמר בשחרית ב' פעמים, ומשלימים הפעם השלישית במנחה.

ד. **והנה** המזמור עצמו מתחיל ב'תהלה לדוד', אלא שנהגו להוסיף לפניו שני פסוקים: "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" ולאחריו פסוק "אשרי העם שככה לו". והטעם מבואר בטור סי' נ"א ובב"ח שם.

והמזמור מסתיים בפסוק "תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד". ונהגו להוסיף אח"כ פסוק נוסף 'ואנחנו נברך קה מעתה ועד עולם הללו-קה".

ובטעם הדבר שמוסיפין פסוק זה, כתב הטור בשם רב עמרם גאון שכיון שכל המזמורים שבפסוקי דזמרה מסתיימים בהללו-קה, לכן הוסיפו גם במזמור תהילה לדוד פסוק זה כדי שגם המזמור הזה יסתיים בהללו-קה.

ובבית יוסף כתב שם טעם נוסף, שכיון שאמרו חז"ל כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב. לכן אנו אומרים ואנחנו נברך קה מעתה ועד עולם כלומר שנזכה לאומרו לעולם הבא.

וכתב הב"י שלטעם הראשון לכאורה יש להוסיף את הפסוק 'ואנחנו נברך' רק כאשר אומרים את המזמור יחד עם שאר המזמורים (וכגון בפסוד"ז בשחרית), אבל כשאומרים אותו לבדו (כגון במנחה) אין טעם להוסיף. משא"כ לטעם השני יש להוסיפו בכל פעם.

ובסוף דבריו כתב ש"ל שאף לטעם הראשון יש להוסיף תמיד פסוק 'ואנחנו נברך', כדי שלא לחלק בקריאת מזמור זה בין פעם לפעם, עכ"ד. וכן נוהגים למעשה.

נאמר במוצ"ק פ' יתרו. נכתב ע"י הרב אופיר נקר שליט"א, והיו הדברים לעיני מורנו הרב שליט"א.

(נושא השיעור הבא במוצ"ק הבעל"ט: דיני תפילת ערבית).

1. ואף מי שמתפלל ביחידות מנחה בתענית ציבור, גם אומר שים שלום

לפי שהוא נגרר אחר הציבור.

2. ואינו רוצה לסמוך להתיר נדרו ע"י פתח וחרטה, כיון שצריך לזה ג' ת"ח ולפתוח אחד הבקי בדיני התרת נדרים ולא תמיד מזדמן למצוא בקלות ג' אנשים כאלה.

לתפילה בציבור כיון שהוא מוציא את הציבור בתפלתו, וכן לגבי הציבור נחשב חלק זה כתפילה בציבור.

יא. כתב הבה"ל שאם מתפללים מנחה קצרה בתענית ציבור, הש"צ אומר עננו ב'שומע תפילה' וכמו כל אדם המתפלל לחש, כיון שאין זה חזרת הש"צ. ומה שאומר בקול ג' ראשונות הוא רק כדי להוציאם ידי חובתן בקדושה.

עוד כתבו הפוסקים דבחנוכה אין להתפלל קצרה כיון שהזכרת 'על הניסים' יש בה ענין שתיאמר בציבור לפרסומי ניסא, וכשמתפללים קצרה אין אמירת 'על הניסים' בקול בציבור אלא כל אחד אומר בלחש.

הנהגים כן בקביעות

יב. יש מהשיבות הקדושות שתמיד מתפללים מנחה קצרה הגם שמתפללים מנחה גדולה ואין השעה דחוקה. והרבה תמחו על זה שהרי מבטלים תקנת חז"ל של חזרת הש"צ.

ומבוא בשם הגר"י קמנצקי זצ"ל שיש הבדל בין בית הכנסת לבין בית המדרש, כיון שעיקר התקנה היתה בשביל עמי הארצות שאינם יודעים להתפלל שיצאו יד"ח בתפילת הש"צ, וזה שייך בעיקר בבתי הכנסת ששם היו מצויים עמי הארצות, אבל בבית המדרש שרק ת"ח מתפללים שם לא נתקנה תקנה זו [ומה שבשחרית חוזרים התפילה גם בבתי המדרש היינו משום סמיכות גאולה לתפילה].

ובערוך השולחן (סימן רל"ב סעיף ז') כתב טעם אחר שאמירת חזרת הש"צ מתאים רק בבהכ"נ ובבהמ"ד שיש אנשים הרבה, ומובטחים שיהיו עשרה שיענו אמן. אבל כשמתפללין בבית ויש מניין מצומצם או אפילו מעט יותר, וכמה שמישיחים בחזרת הש"צ ואין שומרים לענות אמן אז טוב יותר לעשות קדושה בקול, דאם הש"צ יחזור שם התפלה בוודאי לא יענו כולם אמן ותהינה כל הברכות לבטלה והוה מצוה הבאה בעבירה. ולכן טוב יותר לעשות כמ"ש וכן הוא המנהג הפשוט ואין לשנות אם לא במקום שישגיחו שכולם יענו אמן דאז וודאי יותר טוב שתהיה חזרת הש"צ כראוי וכעיקר דתקנתא, עכ"ל.

עוד אפשר לבאר עפ"י מש"כ הגר"מ פיינשטיין³ שתקנת חז"ל בחזרת הש"צ היתה כדי להוציא את העם שבשדות [דהיינו אלו שאנוסים ואינם יכולים להגיע לבית הכנסת ואינם מתפללים כלל]. ולפי"ז אין צריך שבכל מקום יחזרו את התפילה אלא די במקום אחד בכל עיר, וגדרו גדר שבבתי הכנסת יחזרו ובבתי המדרש לא יחזרו.

וטעמים אלו הם בגדר לימוד זכות וקשה לסמוך על זה לכתחילה, לכן במקום שכבר נהגו כך יש להם על מה שיסמוכו, אבל לכתחילה עדיף לחזור את התפילה אף בבתי המדרשות. וכן המנהג ברוב המקומות.

עלינו לשבח

יג. בסיום תפילת מנחה נוהגים לומר עלינו לשבח ואח"כ קדיש יתום. ובטור כשכתב את סדר תפילת מנחה לא הזכיר אמירת עלינו לשבח אחרי מנחה.

ויתכן שהטעם הוא כי עלינו לשבח הוא שבח לסיום התפילה כשנפטרים לביתם, וכשמתפללים שתי תפילות סמוכות די לומר אחרי התפילה האחרונה, ויתכן שבזמנם היה נהוג להתפלל מנחה וערבית בסמוך זה לזה ולכן לא נהגו לומר עלינו אחר מנחה.

ואף כיום כשמתפללים שחרית ומוסף אומרים עלינו לשבח רק לאחר מוסף. וכן ביה"כ שמתפללים כל היום אין אומרים

לא אוכל או לא ארצה, כשאומר מזמור לדוד ה' רועי אוכל להפסיק ולא יהיה בי שום עוון, אבל יה"ר מלפניך ה' או"א שתתן בי כח ובריאות, ואזכה להתענות למחר, ותקבלני באהבה וברצון, ותזכני לשוב בתשובה שלמה, ותענה עתירתך, ותשמע תפילתי, כי אתה שומע תפילת כל פה, ברוך שומע תפילה". עכ"ל.

וכבר כתבו הפוסקים שאין לתלמידי חכמים להרבות בצומות, לפי שממעטים בזה מלאכת שמים, וכן מלמדים של תשב"ר, ועדיף לקבל על עצמו תענית דיבור או חיזוק בלימוד וכדו', ואם נחוץ לו לצום יקבלנו בנוסח החיד"א, וכנ"ל.

חזרת הש"צ

ט. הטור כתב שבתפילת המנחה, אחר שמתפללים תפילת לחש, חוזר הש"צ את התפילה, וכתב הב"י שכן מבואר ברמב"ם ובכל בו שגם במנחה תיקנו חזרת הש"צ כמו בשחרית. וכן נוהגים האשכנזים.

והוסיף שם הב"י שמנהג הספרדים הקדום היה שאין חוזרים התפילה במנחה, אלא מתפלל הש"צ עם הציבור בקול רם ואומר קדושה וברכת אתה קדוש, ואח"כ אומר האמצעיות בלחש עם הציבור ומתחיל רצה בקול רם וגומר תפילתו בקול רם.

וסיים שם שמנהג האשכנזים הוא הנכון, וכן הנהיגו חכמים שבדור שלפנינו בצפת תוב"ב וגזרו נידוי לעובר על תקנתם. וכן מובא בכה"ח (סי' קכ"ד) שהאר"י ז"ל היה נוהג מאוד שלא להתפלל מנחה בלא חזרה. והעיד שם שכן נתפשט עתה המנהג כדברי האר"י ז"ל שבין בשחרית ובין במוסף ובין במנחה הש"צ חוזר התפילה ואין שום חילוק ביניהם.

מנחה קצרה

י. אעפ"י שנתבאר שלדינא אין חילוק בין שחרית למנחה, ואף בתפילת המנחה חוזר הש"צ את התפילה, מ"מ כתבו הראשונים שאם השעה דחוקה לא יחזור הש"צ התפילה אלא רק יאמר ג' ברכות ראשונות כדי שיוכלו לומר קדושה. ואח"כ אומר קדיש תתקבל ומסיימים התפילה.

וכן נפסק בשו"ע סי' רל"ב וז"ל "אם השעה דחוקה, יתפללו בלחש, ואח"כ יאמר שליח ציבור 'מגן' ו'מחיה' ויענה קדושה ומסיים 'הקל הקדוש', אם אין שהות ביום לגמור י"ח ברכות". ע"כ.

וברמ"א שם כתב וז"ל "ויש אומרים שיתפלל השליח ציבור עם הקהל בקול רם וכן נוהגין". וביאר המשנ"ב שכוונתו שהש"צ מתחיל מיד בקול רם, והקהל יאמרו עמו בלחש מילה במילה עד לאחר הקל הקדוש. ומהקהל הקדוש ואילך הקהל וגם הש"צ ממשיכים בלחש, ואח"כ אומרים תחנון וכו' עד סיום התפילה.

ואופן זה יש בו קצת חיסרון כיון שאין מי שעונה אמן אחר ברכות הש"צ. לכן כתב המשנ"ב (סי' קכ"ד סק"ח) שאם אין השעה דחוקה כ"כ ימתינו הציבור עד לאחר שסיים הש"צ הקל הקדוש ורק אז יתחילו להתפלל שמו"ע בלחש.

וכך הוא מנהג האשכנזים היום כשמתפללים מנחה קצרה שהש"צ מתפלל בקול רם עד אחר קדושה ומשם ואילך מתפלל בלחש, והציבור שותקים עד אחר קדושה, ואחרי שענו אמן על ברכת הקל הקדוש הם מתחילים להתפלל מתחילת השמו"ע בלחש. וכמו שמבואר במשנ"ב בסי' קכ"ד.

ויש שטענו שבאופן הזה צריך שיהיו לכל הפחות 11 מתפללים, כיון שהש"צ התחיל שמו"ע לבדו, ואח"כ הציבור התחיל ונמצא שהיו רק תשעה שהתחילו יחד.

אמנם מבואר בפוסקים שאין בזה חשש, שאעפ"י שהש"צ מתחיל לפני הציבור מ"מ גם החלק הזה נחשב לו

3. הובאו דבריו באורך בספר שיח תפילה שער ז' סי' א' הלכה י'.

(המשך בעמוד 15)

נדבת הרב שמעון גוילי וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם אוריאל ז"ל בשעת"מ. יה"ר שיוצו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת סכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב אליהו הרטונג וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם מרים תח"ל בשעת"מ. יה"ר שיוצו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת סכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

ראש הישיבה מרנא רבי חיים קמיל זצוק"ל

לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש

כלל", מכיון שהרי הוא צריך ליצור את האמת. "התורה אינה פסוקה מן השמים" - כשהוא אומר סברא הוא יוצר כעת מציאות חדשה של תורה¹. ממילא כשהוא משוחד הוא לא יכול ליצור את האמת, אין לו חלק ביצירת התורה.

מעשה כבר פשוט למה הסנהדרין צריכים להיות סמוכים למזבח. כדי ליצור תורה, כדי לדון דין אמת לאמתו, הם צריכים את קרבת ה' כסדר.

ג. והנה אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, הוא נושא בעול עם חברו (אבות וז). "נושא בעול עם חברו" היינו, שעל האדם להרגיש שמה שחסר לחברו, כאילו חסר לו. ולכאורה בסברא פשוטה אינו מובן כל כך היאך זה אחד מקניני התורה, ואדרבה היה נראה להיפך. אדם הרי צריך לדאוג לתורה שלו², והיאך דורשים מהאדם שיסתובב תמיד עם ההרגשה הזו שמה שחסר לשני כאילו חסר לו.

אבל לפי הדברים האלו העניין מאד פשוט. כדי שאדם יזכה לשמוע את דבר ה', כדי שאדם יזכה לכוון וליצור את הסברא האמיתית, שזהו דבר ה', צריך לזה קרבת ה', וזוהי קרבת ה' - "נושא בעול עם חברו", להרגיש שמה שחסר לשני כאילו חסר לו (וכמוכן בצריכים לדעת את הגדרים בכל דבר, אבל זו המידה שנדרשת מהאדם). הרי בזכות זה זכה משה רבנו לכל המעלות שלו - בזכות ה"נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם" (רש"י שמות ב יא), וכדאיתא במדרש (שמו"ר א כז). עה"פ "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם" (שמות שם), זה היה המעשה הראשון של משה רבנו ומכאן זה הוא זכה לכל הגדולה שלו. כשיש לאדם את המידה הזו של "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם", אזי הוא קרוב לה', הוא הרי דבק במידותיו, "מה הוא כו' אף אתה" (שבת קל"ג ב), אם יש לו קרבת ה' הוא זוכה לשמוע דבר ה', "כל ת"ח שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו" (תנדר"ר יח), "יושב ושונה כנגדו" היינו שהוא מכניס לו את הדברים, הוא נותן לו לב להבין את הדברים.

ד. ואמנם בכל מצוות ה', זהו יסוד הדברים קרבת ה'. כתיב בפרשה, "ואנשי קדש תהיו לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (שמות כב ל). וכתב הרמב"ן ז"ל, "טעם הכתוב הזה, כי עד הנה הזכיר המשפטים והזהיר בדברים המכוערים, ועתה כשבא להתחיל באיסור המאכל פתח ואמר ואנשי קדש תהיו לי, שראוי הוא שיאכל האדם כל מה שיחיה בו, ואין האסורין במאכלים רק טהרה בנפש, שתאכל דברים נקיים שלא יולידו עובי וגסות בנפש, על כן אמר ואנשי קדש תהיו לי, כלומר אני חפץ שתהיו אנשי קדש בעבור שתהיו ראויים לי לדבקה בי שאני קדוש, לפיכך לא תגאלו נפשתיכם באכילת הדברים המתועבים, וכך אמר אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, כי אני ה' אלקיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני (ויקרא יא מג-מד). והנה השרצים משקצין הנפש, והטרפה אין בה שקוץ, אבל יש בשמירה ממנה קדושה, עכ"ל.

ומשמע מדברי הרמב"ן כמש"נ שהכל יסוד אחד. כי אחרי שהתורה פירטה את דיני המשפטים, את הקרבת ה' שיש על ידי המשפטים, אזי התורה מבארת את הקרבת ה' שיש באיסורי המאכלות.

ומה מסיים הפסוק על זה? "לכלב תשליכון אותו". ושמעתיה ממנו"ר הג"ר אייזיק שר זצ"ל לבאר כי ההרגשה שצריכה

א. "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא א), וברש"י, למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש [ס"א המזבח].

וביאור הענין בזה הוא, כי כדי לכוון דין לאמתה של תורה, לאמיתות דבר ה', כדי לשמוע את דבר ה', צריך עבודת ה'. תורה היא לא כשאר חכמות. בשאר חכמות ככל שיש לאדם יותר ידיעות, ככל שיש לו בטבעו כשרונות יותר חריפים כך הוא משיג את החכמה. אבל כאן בתורה זה לא כך. כאן כדי שהסנהדרין יזכו לכוון לאמת הם צריכים להיות סמוך למזבח. הם צריכים שיהיה להם את הקרבה הזו של עבודת ה'.

ב. ואמנם כל קנין תורה הוא כך, וכמש"כ הנפש החיים (שער ד' פ"ד) בזה"ל, וגם עתה בעת שהאדם עוסק בה בכל תיבה, אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתברך כביכול כו' ונחשב כאילו עתה מקבלה בסיני מפיו ית"ש, לכן אמרו רז"ל כמה פעמים והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, עכ"ל.

זאת אומרת שהעניין של מעמד הר סיני לא היה חד פעמי, אלא זה קיים תמיד. הרי כלל ישראל למדו אז תורה, וכמש"כ התוס' בברכות (כ' ב, ד"ה כדאשכחן), דאע"פ שכלל ישראל שתקו בשעת מתן תורה, אבל לא היה זה גדר של הרהור אלא גדר של שומע כעונה, עם כל הנפק"מ שיש בדבר (שלכן היו צריכים לטבול קודם הדיבור), וא"כ מעמד הר סיני היה דוגמא איך לומדים תורה. רק עם קרבת ה'.

הגרש"ז מקלם זצ"ל, בספר חכמה ומוסר (מאמר י"א), מביא יסוד גדול שאמר לו הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל בענין לימוד תורה [ורואים שם עד כמה היה חשוב לו היסוד הזה], וז"ל שם, וראיתי לגלות עתה מה שהיה אצלי סוד כמוס זה יותר מעשרים שנה כו', ושמעתי ממנו דבר, מה שאמר לי לעצמי ולא שמע שום אדם, ונבהלתי מזה מאד מאד, כי לא נשמע כזאת ולא ראיתי מעולם זאת בשום ספר כו'. אמר, אחרי כי ידוע שהתורה אינה פסוקה מן השמים ורק נמסרה לחכמי הדור, דיירי ארץ, בקביעת מועדים, בכריתות ומיתות ב"ד, הכל כאשר נראה לבי"ד של מטה, ועל ידם נפסק הדין בשמים להלכה למעשה, ואין לו לדיין אלא מה שענינו ראוות, וא"כ הלא צריך הדיין להשלים עצמו במידות תחילה, ואז לא יהיה משוחד, ואז אין לו לדיין אלא מה שענינו ראוות, כי יש לו עיניים לראות, משא"כ אם לא השלים עצמו במידות, אז אינו ראוי להיות דיין, אף אם פעם אחת מכוון אל האמת אין תורתו תורה כלל, כי התורה אינה פסוקה מן השמים, "לא בשמים היא" (דברים ל יב) כתיב, כו'. וזהו אמרם ז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צ' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו (חגיגה ט"ו ב), פירוש כי תורתו אינה תורה. וזוהי מליצתם ז"ל כך עונשו של בדאי, אף אם אומר אמת אין שומעין לו (אדר"ב פ"ל, סנהדרין פ"ט ב), פירוש, כי האמת שלו אינה אמת, כי תורתו אינה תורה כו', עכ"ל.

והענין בזה, כי לימוד התורה לאו היינו שלומדים דבר שהוא כבר קיים. אין הדבר כן. כעת יוצרים את זה. את הסברא האמיתית צריך ליצור עכשיו. וא"כ על הדיין "להשלים עצמו במידות תחילה", כדי שלא תהיה לו נטיה צדדית, שהוא יחשוב רק על האמת. ורק אז "אין לו לדיין אלא מה שענינו ראוות", כי במצב כזה יש לו במה לראות, יש לו עיניים. אבל אם לא כן אזי "אף אם פעם אחת מכוון אל האמת אין תורתו תורה

1. עה"פ "עושי דברו לשמוע בקול דברו" (תהלים קג כ), דכלל ישראל הם קודם "עושי דברו", הם עושים את דבר ה', ורק אח"כ "לשמוע בקול דברו", הם מקיימים את זה (עכ"ד רבנו). וראה עוד בספר הערה קצח. 2. כונת רבנו שאדם צריך לכאורה לחשוש מביטול תורה, ראה להלן אות ה.

כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע

מהתורה, אך לא התורה בעצמותה. השאלה היתה מהי תפיסת החיים של תורה.

אמר להם הקב"ה כי אם ברצונם לקבל את התורה, עליהם לשנות את כל תפיסת החיים שלהם - להפסיק לחיות במהלך של "לא תרצח".

ועל זה ענו לו: רבש"ע, לקיים מצוות כמו תפילין, ציצית, מזוזה ואפילו את מצוות ליל הסדר אנו יכולים לקיים, אך לשנות את תפיסת החיים שלנו איננו יכולים, כי יצחק אבינו בירך את עשו "על חרבך תחיה", זוהי, אפוא, עצם המציאות שלנו אשר איננה ניתנת לשינוי כלל. וכך היה גם עם שאר אומות העולם.

עד שלבסוף הגיע הקב"ה לכלל ישראל, והם אכן נענו ואמרו "נעשה ונשמע".

ישנם יהודים שנוסח תשובתם על השאלה האם מוכנים הם לקבל את התורה תהיה בערך כך: 'אנחנו מוכנים לקיים כל מה שיאמר לנו קודשא בריך הוא, גם אם ימורר לנו את החיים, ואפילו למסור את החיים עצמם עבורו יתברך הננו מוכנים, כי מכירים אנו בגדלותו הנוראה והעצומה, אך עדיין אין זו התשובה המדויקת.

התשובה האמיתית שיש לענות לאומות העולם היא: 'מכירים אנו את השי"ת שהוא בבחינת "חכו ממתקים וכלו מחמדים" (שיר השירים ה, יז) - כל צורת חיים שמקורה מאתו יתברך, אף אם בתחילה נדמה שישנם קשיים מסויימים בקיומה, אך בטוחים אנו כי בסופו של דבר יהיו אלו החיים המתוקים ביותר שישנם בעולם!'

משל לכך: יהודי שאינו שומר תורה ומצוות מביט עלינו ב'רחמים', וסבור כי שמירת השבת היא כשיבה בתוך בית-סוהר... ואנו יודעים כי אלו היה טועם ולו פעם אחת מטעמה המענג של השבת, שוב לא היה טוען כך.

כל אחד מאתנו יודע מהי אצלו הנקודה האישית שלו שבשום אופן הוא אינו מוכן להתנתק ממנה. הוא מוכן לקיים את כל התורה כולה, רק באותה נקודה מבקש הוא כביכול מאתו יתברך - אל תיגע.

אך הקב"ה במתן תורה דורש מאתנו שינוי בכל צורת החיים. להיעשות "בן-תורה" אמיתי ולהקדיש את כל מציאותנו לבורא כל העולמים. ואמירת "נעשה ונשמע" על ידינו, אין כוונתה שמוכנים אנו למות על קידוש ה', אלא שנמצא את האושר הטמון בחיים של קיום תורה ומצוות.

ידוע המעשה המובא בגמ' (שבת פח ע"א): "ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא ידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבוען אצבעתיה דמא [רבא היה שקוע בלימודו ולא שם לב שאצבעו שותתת דם].

אמר ליה: עמא פזיזא, דקדמיתו פומיכו לאודנייכו, אכתי בפחזותיכו קיימיתו! [אתם עם פזיז, שהקדמתם פיהם לאוזניכם, היינו "נעשה" ל"נשמע", ועדיין עומדים אתם בפזיזותכם]. ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו [הייתם צריכים בתחילה לשמוע, אם תרצו - תקבלו, אם לא - לא תקבלו].

אמר ליה [רבא לאותו מין]: אגן דסגינן בשלימותא [אנו שחיים בתמימות] - כתיב בן 'תומת ישרים תנחם', הנך אינשי דסגן בעלילותא - כתיב בהו 'וסלף בוגדים ידם'.

אומות העולם אינן מסוגלות לתפוס כיצד ניתן להקדים "נעשה" ל"נשמע"; כיצד הביעו כלל ישראל את הסכמתם לחיות את כל מהלך חייהם על פי מה שירום הרבש"ע, ולא חששו שמא יכתיב להם הבורא ית' צורת חיים שלא תנעם להם.

הטוען טענות כאלו, אינו יודע מיהו השי"ת ומהי יהדות בכלל. לנר נדמה כי אכן קל ופשוט ללמוד תורה ולקיים את מצוותיה, אך עלינו לדעת שהדברים אינם כה פשוטים. המושג "תורה" אין כוונתו רק ללימוד התורה. אמנם לימוד תורה הוא מצוה חשובה מאוד, אך סוף סוף זוהי מצוה אחת מתוך המערכת הכוללת של תרי"ג מצוות התורה. גם קיום המצוות עדיין אינו הביטוי המושלם למושג "תורה".

התורה כוללת בתוכה תרי"ג מצוות: רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, שהן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים שבאדם. כי התורה אינה רק לימוד תורה וקיום מצוות, אלא היא תפיסת חיים כוללת המשפיעה על כל חיי היהודי. ההבדל בין יהודי לגוי, ההבדל בין מי ששומר תורה ומצוות למי שאינו שומר תומ"צ וההבדל בין בן-תורה לבין מי שאינו בן-תורה, אינו רק הבדל בקיום מצוה זו אחרת, אלא שינוי בכל תפיסת החיים.

כאשר בא הקב"ה לבני עשו ושאלם אם רוצים הם לקבל את התורה, שאלוהו בני עשו: "מה כתוב בה?" תשובת הקב"ה היתה: "לא תרצח!" ובמבט שטחי נדמה לנו כי כוונת הקב"ה היתה כביכול לתת להם "דקירה" בלב, אך זה אינו.

כוונת בני עשו בשאלה "מה כתוב בה" לא היתה על מצות תפילין או מצות מזוזה וכיוצ"ב. אלו הן מצוות

נדבת הרב יחיאל קניגסברג ו"ב שליט"א
חתן רה"י הגאון רבי אליעזר אינהודן שליט"א

לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעת"ס. יה"ר שיזכו להכניסו בביתו של
אא"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירון הוראים והסבים רב נחת
מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
השלום זכר יתקיים א"ה ליל שב"ק בביתם רח' טרומפלדור 177 (עד השעה 22:00)
הברית תתקיים א"ה ביום שני בהיכל ישיבת אופקים בשעה 15:15

נדבת הרב **ברוך מושקוביץ** ו"ב שליט"א לרגל היכנס בנם
הבה"ח **כמר אפרים** נ"י בעול תורה ומצות. יה"ר שיגדל לתלמיד
חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב
נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי
דמיטב ברו"ג

העליה לתורה בשב"ק בהיכל ישיבת אופקים (7:35)
שמחת הבר מצוה וקידושא רבא (לגברים) לאחר התפילה

נדבת הרב **גבריאל ארצי** ו"ב שליט"א לרגל היכנס בנם
הבה"ח **כמר יששכר** נ"י בעול תורה ומצות. יה"ר שיגדל
לתלמיד חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרוות ממנו ומכל
יוצ"ח רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל
מילי דמיטב ברו"ג

העליה לתורה בשב"ק בביהמ"ד תפארת תורה (7:40)
קידושא רבא לגברים, לאחר התפילה בביתם רח' אצל 134

נדבת הרב ישעיהו לוי שליט"א בן הגאון רבי שלמה לוי שליט"א
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם אילה דינה תח"י בשעת"ס. יה"ר שיזכו לגדלה
לתורה לחופה ולמעשים טובים וירון הוראים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל
מילי דמיטב ברו"ג

דברי חיזוק והתעוררות בדבר החוכה לזעוק ולהריע להשי"ת בעת צרה, והזכות הגדולה להרבות בתפילה ובתחנונים לפני השי"ת על כל צרה שלא תבוא על הציבור, שנאמרו ע"י מורנו מרא דאתרא שליט"א, במקהלות עם קודש בהיכל כולל "זכרון אליהו"

לשמוע... דהיינו - לא באתי להגיד, באתי לשמוע מה יש לכם לומר... ובמה הענין, הוא אמר זאת בכמה משפטים, וכך אמר "דעו לכם, שהמצב הוא שיש סכנה עצומה" לשם כך באמת לא היינו צריכים לראש הישיבה שיאמר את המציאות הזאת, אך לזאת היינו זקוקים, לגדלות הזאת של מי ש"ידפוק על השולחן". אנו נמצאים במצב של "עולם כמנהגו נוהג", עברנו מה שעברנו בשמחת תורה, עברנו רח"ל את הפחדים, את האזעקות וכו' וכו'... וכעת פחות או יותר חוזרים לשיגרה, "מה שהיה הוא שיהיה". ובא הוא ודופק על השולחן ואומר: רבותי, אנו עומדים בסכנה עצומה ונוראה, סכנה על עצם הקיום של ארץ ישראל, בפרט בנושא של אזור הצפון, כל הרשע שיש שם, "אינני מדבר פוליטיקה" אמר "אני אומר את המציאות!" את היכולות שלהם אין לשער, והרצונות שלהם אין לשער ואין לתאר. עכ"ד.

ובאמת תמיד זה היה כך, היום ראיתי שמביאים ממרן הרב שך שאמר כבר לפני עשרות שנים, שהסכנה של הקיום שלנו כאן בארץ, גרועה יותר מהמצב שהיה לפני המלחמה באירופה. בעבר זה היה נשמע מופקע, אך כעת, הלא ראינו!... והוסיף ר' דב: "איננו צריכים להפחיד יותר מידי, יש נשים וילדים, לא כדאי להפחיד הרבה מידי, אך צריך לצעוק, שהסכנה היא עצומה ונוראה!" ומה עלינו לעשות? רה"י לא דיבר על כל דבר אחר. היינו מצפים שידבר על חיזוק בתורה, שזה פשוט, או חיזוק בדברים אחרים, וודאי וכמוכן שלא באים לאפוקי מחיזוק בתורה, שודאי בלי תורה אין כלום, אך ראש הישיבה דיבר רק על החיוב שיש בשעה כזאת לזעוק בתפילה. וראש הישיבה דן עם הרבנים כיצד ניתן לעורר את הציבור, "הבעיה היא שהציבור שאננו!" אמר ראש הישיבה. רבותי, אני אומר זאת משום שאני חש שליחות! מצוה לשמוע דברי חכמים, אולי עוד יעשו כינוסים גדולים, אינני יודע, אך הרגשתי בעצמי שאני מוכרח לפעול מיד, "כמיין ימא לטיגני". באתי לכאן להעביר את אשר שמעתי. ראשית כל, לצעוק! הוזכר שם, והדברים ידועים, שרח"ל בזמן השואה היה בלבול הדעת שכזה, ולא היו שום תפילות! זוהי מציאות היסטורית בדוקה. ובאמת זה היה חלק מהגזירה, הבלבול היה גדול, הכל בא ברגע אחד. כאשר הדברים עוד בגדר איום גרידא - איש לא חשב שזה יקרה בסוף. וברגע שזה הגיע, כבר היה בלבול הדעת. ולעומת זאת כאן בא"י, ידוע, שכאשר הסכנה היתה גדולה, וחילותיו של אותו רשע ימ"ש הגיעו עד מצרים וכפסע היה מכניסתם לארץ ישראל, היו כאן תפילות עצומות ונוראות. ר' דוד סולובייצ'יק זצ"ל העיד שבישועות יעקב ובמאה שערים - ובכלל היישוב שהיה קטן אז, שלושה ימים ושלושה לילות ברציפות צעקו בתפילה. צעקו לבורא עולם!

בקשת גדול הדוד מרן הגר"ד לנדו שליט"א

ברצוני לדבר כאן על ענין חשוב ואומר דברים כהווייתם. מסתמא רוב הציבור כאן לא קורא עיתונים וממילא צריך להסביר את הנושא, שלשום בערב קיבלתי טלפון, שמרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א מבקש לכנס רבנים, וגם אני הצעיר, לא בזכותי, בזכות אבות - נמנה ביניהם. ראש הישיבה ביקש שיבואו "לטכס יחד עצה מה לעשות", כן היה הנוסח. ויש לדעת, אני אומר זאת בקצרה והדברים פשוטים, דיברנו מקודם במעלתה של התורה הקדושה, "תורה דא קודשא בריך הוא". כשהיה עימנו מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה לנו מעט ציור מהו "תורה", ציור של ילוד אשה שפשוט שיעבד את כל חייו לתורה הק', שיודע את התורה באופן שהתורה כולה כפרושה לפניו. ולהבדיל בין חיים לחיים, אינני יודע עד כמה הציבור כאן יודע, גם אני אינני יודע הרבה, אך מי שקצת קורא ושומע, ודאי יודע לא מהיום, שמרן ראש הישיבה ר' דב שיחיה לאו"ט הוא מציאות של תורה, התורה נמצאת בעצמיות שלו, כל התורה כולה. זכורני עוד מאמרו "ש"רבי דב לנדו" היה אצלו מושג, עוד לפני שלשים וארבעים שנה, היה אומר שהוא מתבייש, כפשוטו, לעמוד לידו. אדם שיודע את התורה כולה! ודברים אלו היו ידועים כבר לפני עשרות שנים. והקב"ה זיכה את דורנו שהנהגה ניתנה בידו, ורואים זאת בחוש. הייתי אתמול בביתו, עשרות אנשים היו שם, ומי שמכיר יודע שזה נגד טבעו ממש, בענוותנותו לא שיער מעולם שהוא יהיה מנהיג בישראל, והדבר קשה עלי, רואים זאת בחוש, אך זוהי המציאות, ואשרינו שהקב"ה מסר בידו את ההנהגה. ואף שוודאי יש עוד גדולי תורה רבים, הכל יודעים שהוא בראש. הובטחנו על התורה ש"לא תשכח מפי זרעו", וזכינו שהקב"ה נתן את ההנהגה לאדם עם כזו גדלות בתורה, כזו עוצמה של תורה, כזו דעת תורה! הח"ח זצ"ל היה אומר, מהי דעת תורה? לכל אדם, אדם מן הרחוב ולומד תורה, לכל אחד יש דעה - "דעת", אך השאלה היא כמה אחוזים מדעתו באים מן התורה, וכמה אחוזים הוא קולט מן החוץ. וזה תלוי כפי מה שנמצאים בתוך מציאות של תורה, כך האחוזים של "דעת תורה" באדם. וכאשר יש יהודי שכל הווייתו זה "תורה", ואין שום מציאות אחרת, אין שום דבר אחר שתופס משהו בחייו, הרי אז כל דעתו היא "דעת תורה".

אסור להיות שאננים בשעה קשה זו!

הדברים פשוטים, אך אני אומר זאת על מנת לתת מעט רקע לדברים, מהי המשמעות של הענין שראש הישיבה ר' דב קורא לבוא. ובאמת הגיעו לשם רבנים מכל רחבי הארץ מצפון ומדרום, מתאספים, והוא פותח בענוותו ואומר "באתי

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,

הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדרים פלוס:

[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א

בטלפון 0799-400-442

הקב"ה מביא אותנו למצב קשה בשבייל שזועק אליו ית'

רבי דב שליט"א אמר שם "אל תאמרו הרבה מדרשים, על מדרשים אנשים יאמרו זה כן דומה וזה לא דומה..." אך ברצוני לומר בכל זאת מדרש אחד.. הנה ביסוד ענין תפילה בעת צרה מצאנו שני עניינים: אופן אחד של תפילה בעת צרה הוא כפי שכתוב ברמב"ם בתחילת הלכות תעניות, שכאשר ח"ו יש צרה, קיים חיוב מדרכי התשובה לזעוק ולהריע, ובזה מראים ההכרה שהצרה לא באה במקרה ח"ו, אלא הכל מאת ד', ודבר זה - כפי שאומר הרמב"ם - הוא מדרכי התשובה! וזה מביא להסרת הצרה. וזו סוגיא שקיימת באופן שהצרה כבר פגעה ונמצאת, שאז חל חיוב תפילה מדרכי התשובה. אך יש סוגיא נוספת של תפילה בעת צרה, [וביררנו ענין זה פעם מדברי הרמב"ן בסה"מ שם מבואר שיש ב' חלקים בזה]. והוא ענין התפילה שמצאנו בקריעת ים סוף, כתוב בפסוק (שה"ש ב' י"ד): "יונתי בחגווי הסלע בסתר המדריגה הראיני את מראייך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאווה" ומביא רש"י בשם חז"ל, למה ישראל היו דומים באותה שעה (של קריעת ים סוף) ליונה שבורחת מפני הנץ, ונכנסה לנקיקי הסלעים והיה הנחש נושף בה, תכנס לפנים - הרי הנחש, תצא לחוץ - הרי הנץ. כך ישראל ברחו מפני המצרים והנה הים לפניהם, ומביא רש"י בשם חז"ל, "אמר לה הקב"ה, הראיני את מראיך, את כשרון פעולתך, למי את פונה בעת צרה". ושם ענין הצרה לא היה משום עונש, אלא הקב"ה הביא אותם למבוי סתום שזוה, כיון שרצונו לשמוע "למי את פונה בעת צרה!".

ישם כתוב "ויצעקו בני ישראל אל ד'" ומפרש רש"י: תפסו אומנות אבותם בידם, מבאר המשגיח ר' ירוחם, מהו "תפסו אומנות אבותם" - כפי שבעל אומנות כגון נגר - הרי הוא "נגר" וזו כל צורת החיים שלו, וכך כל בעל אומנות חי את המקצוע שלו, כך אצל האבות הקדושים התפילה היתה "אומנות" שלהם, זו "צורת החיים", שיש בורא עולם ופונים אליו, וזהו "אומנות אבותם". וענין תפילה בעת צרה שמצאנו בזה שייך בעיקר בצרה העתידה לבוא, ולא שבאה כבר. וכאן הקב"ה אומר רצוני בקירבה הזאת, של "למי את פונה בעת צרה".

הכל יודעים את דברי פרקי דר' אליעזר (פרק ל"ב) "ולמה נקרא שמו ישמעאל, שעתיד הקדוש ברוך הוא לשמע בקול נאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים" וא"כ אין אלו צרות של עונש בלבד, אלא "ישמע - קל", הקב"ה אומר: בזה רצוני לשמוע אתכם, רצוני בקרבה הזאת.

מצבנו כעת - "יונתי בחגוי הסלע" וחובתינו - "השמיעיני את קולך!"

מה שעברנו בשמחת תורה היה בבחינת הצרה בעצמה, וכאן ראש הישיבה מעורר אותנו - לא על הצרה שהגיעה כבר, אלא על הפחד מן העתיד, על אותה שעה של "יונתי בחגווי הסלע", שאנו מוקפים באויבים, להרגיש שאין מי שיושיע אותנו, גם בדרכי הטבע, הרי כל ה"כוחי ועוצם ידי" התנפץ, אין כלום, אובדי עצות, כל ילד מבין שאין להם כלום, אפס, מנסים כאן ושם, ואין כלום מלבד דיבורי רהב, זה הדבר היחיד שנותר להם, "נעשה פה ונעשה שם, ויש לנו חיל פלוני וחיל פלוני" והכל עורבא פרח! כנגד היכולות של מליוני מליוני הערבים שסובבים אותנו, רח"ל - מה יכול כבר צבא שכזה לעשות? אינני רוצה להפחיד מידי, כפי שאמר ראש הישיבה, וגם אינני יודע מספיק, אך זה פחד פחדים! ומהי העצה? לצעוק בתפילה! "תעוררו" אמר לנו ראש הישיבה "שיצעקו בתפילה!" שאלנו מה לעשות, ועלו שם רעיונות שונים, אולי עוד יעשו כינוסים, אך כל זה אינו נוגע אלינו כעת, ולעת עתה חשבתי לתמצת כאן שתי נקודות מעשיות, נמצא כאן ציבור

חשוב, אני אומר את הדברים באפי תלתא, שהדברים יתגלגלו הלאה, אולי יכתבו את הדברים שיתפרסמו, שוב אומר, אין אלו דברים שלי, אני מרגיש שליחות, ש"אי אתה בן חורין ליפטר ממנה", ראש הישיבה קרא אליו וטרח ובזבז מזמנו כדי לומר זאת "תעוררו - לזעוק בתפילה!" הוא עצמו דיבר על ענין התפילה בציבור, ועורר שצריך בחזרת הש"ץ יותר התעוררות, אך אנו נתרגם את הדברים לדין, ונחלק את הדברים לשני חלקים, יש את התפילות הקבועות בציבור, ויש את התפילות הפרטיות, רבותי, בואו ונתחזק, ראשית כל בתפילות הקבועות שלנו, יש דברים רבים להתחזק בהם, ב"ה אנו מתפללים ג' תפילות, אך צריך לקחת איזה שהוא חיזוק. להקפיד יותר לבוא בזמן לתפילה, להיות יותר "קובע מקום לתפילתו", שלא יהא יום אחד כאן ויום אחד שם, חז"ל אומרים "כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו", יש לנו הבטחה! "קובע" הוא קביעות במקום ו"קובע" זו נתינת חשיבות לתפילה, לבוא בזמן, לייקר את התפילה יותר, יותר בכוונה, והעיקר לקחת איזה חיזוק שהוא. ודאי לקפוץ מדריגות זה קשה, אך איזה שהוא חיזוק כל אחד יכול לקחת, ולב יודע מרת נפשו, כיצד לחזק את עצמנו יותר בחשיבות של התפילה, זה בכל הנוגע לתפילות הקבועות.

כח אמירת תהילים

לתפילות הפרטיות, ברצוני להציע דבר לציבור, אינני חושב שהוא קשה מידי, כבר דיברתי בזה כמה פעמים, ואאמור "זצ"ל דיבר בזה אצלינו במשפחה עוד מהיותי ילד, לכן הדבר נכנס בעצמות כ"כ. ידוע שמספרים על הבריסקער רב, שבראש השנה היה הוא ובניו אומרים תהילים כל היום. אך אמר בנו רבי מאיר סולובייצ'יק "זצ"ל שיש שני דברים לא מודייקים בסיפור: האחד, שאמנם אמרו הרבה תהילים - אך לא "כל היום"... והשני שאמרו תהילים בכל יום, ולא רק בראש השנה... לא רק ב"ה נזכרו לומר תהילים, הבריסקער רב היה אומר "יש לנו ברייליאנטען" - יהלומים! שהם התהילים, וכיצד לא מנצלים אותם! דוד המלך, רגל הרביעי במרכבה, חיבר ספר! ומפורש באברבנאל ובעוד ראשונים ויש על זה בחז"ל, שכוחם של התהילים של דוד המלך הוא כח של תפילות ותשבחות לעם ישראל עד נצח נצחים. דוד מלכא משיחא, מלך ישראל הכניס בתוך ספר התהילים מציאות של תהילות בקשות ותשבחות לבורא עולם לכל יחיד ויחיד ולכל ציבור וציבור, איך אין מנצלים כזה כח? אני מציע, רבותי, לנסות זאת למשך חודש אחד, כעת מתחיל חודש אדר, א' לחודש בשבת קודש, והתהילים מחולק לימי החודש. ואינני מדבר על החלוקה לשבוע, אימי ע"ה היתה גומרת בכל שבוע את התהילים בקביעות. ובאמת כך היתה צורתן של האמהות של פעם, שלא לדבר על אלה שלא ידעו לקרוא ויכולות היו לעמוד על יד המזוזה במשך חצי שעה ולבקש בקשות מהקב"ה בלשונן. אך אלה שידעו לקרוא, קראו תהילים. צורה של אמא יהודיה היה עם תהילים ביד. מספרים שמצאו פעם את ספר התהילים של אימו של החפץ חיים, והוא היה ספוג בדמעות, ואמר החפץ חיים "כמה דמעות שפכה אמא שלי שישאל מאיר שלה יגדל בתורה" מה אמר פה החפץ חיים? וכי אתם חושבים שגדל רבי ישראל מאיר ל"חפץ חיים" מעצמו? אמנם ודאי שצריך עמל בתורה ויראת שמים, אך בלי דמעות ותפילות של האמא לא היה גדל דבר שכזה. ולא רק האמא, גם האבא כן, מי יודע כמה צרות נוכל לחסוך עם התהילים שלנו לכלל ולפרט, כמה מצוקות, כמה דברים שאנו נושאים על עצמנו. מי יודע כמה נחסוך עם כמה פרקי תהילים. והרי הדברים מפורשים בחז"ל. אמנם ודאי שכבר מתפללים, אך להוסיף כמה פרקי תהילים בכל יום ודאי שיועילו מאוד מאוד.

לא הייתי אומר זאת אם לא שהייתי משתדל בזה קצת, לא בזכות אלא בזכות החינוך שקיבלנו בבית, זכורני כשהיינו ילדים,

בירורים ועיונים בענין הלאו של "לא תהיה לו כנושה"

שאינו תובעו ואין צריך לומר אם תבעו, וכשם שאסור לזה לתבוע כך אסור ללוה לכבוש ממון חברו שבידו ולומר לו לך ושוב והוא שיש לו שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב וכו', עכ"ד.

ויעויין בלח"מ (בה"ב ובה"ג) שכתב דמדחילק הרמב"ם לב' הלכות וכו' הדין דאסור ליראות בפניו בלישנא דאיסורא ולא כתב שמי שמראה עצמו וכו' עובר בלאו זה, משמע דס"ל לרמב"ם שליכא בזה אלא איסורא בעלמא ואסמכיניהו אקרא ע"ש. וכן כתב בכנסת הגדולה יו"ד ק"ס דאינו עובר בלאו, ומה דאיתא בגמ' ת"ל לא תהיה וכו' היינו אסמכתא בעלמא עיי"ש, ולכאורה לשיטתם הוי האיסור רק מדרבנן, [ועי' בחינוך (מצוה ס"ו) שנמי מבואר בפשטות כן מדבריו שאינו עובר על הלאו רק בתובעו ממש ע"ש]. ועיין באבן האזל שם שכתב שודאי משמעות דברי הרמב"ם מורין כן ואף שבסה"מ משמע שהוי בכלל הלאו ממש, חזר בו הר"מ ע"ש².

והנה כל האיסור הוי רק כשיודע שאין לו מה לשלם, וכמפורש בגמ' מנין לנושה וכו' ויודע שאין לו וכו' וכן הר"מ בסה"מ הנ"ל כתב שהזהירונו שלא נבקש וכו' כשנדע שאינו יכול לפרעו וכו' וכן ביד החזקה כל הנוגש את העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר וכו' וכן בה"ג שם אסור לאדם להראות לבע"ח בזמן שידע שאין לו וכו' הרי דכל האיסור הוי רק בשאין לו מה לפרוע.

גדר "יש לו לפרוע"

והנה מה נחשב שיש לו מה לפרוע, והנה קי"ל שמסדרין לבעל חוב, ויעויין בשו"ע (סי' צ"ו סכ"ג) וז"ל, כשיגיע זמן הפרעון ובא לגבות חובו מסדרין לבע"ח, כיצד, אומרים ללוה הבא כל המטלטלין שיש לך ולא תניח בידך אפילו מחט אחת ונותנים לו מהכל מזון ל' יום וכסות י"ב חודש וגו' ומטה לישיב עליה ומטה ומצע הראוין לו לישן עליה וגו' ואין נותנים לו כלום כאלו לאשתו ולבניו אע"פ שהן קטנים שהוא חייב במזונותיהם ע"ש. ומבואר שגובין הכל חוץ מדברים הנ"ל וכן קרקעות שלו ביד גובין ואם כן כל מה שיש לו ממה לפרוע חוץ מדברים אלו

ש'הנוגש' דהיינו הבא אליו בחזקה וזהו עיקר הלא תעשה מן התורה, [עי' ברש"י שם ד"ה מלוה עובר בכלן וכו' שכ' 'והוא לו כנושה, כשתובעו ודוחקו'. ועי' במגיד משנה (פ"ד ה"ב) שכ' שם בתו"ד 'כשרוצים מעותיהם ונוגשים בחזקה ועי' הזהירה תורה' וכו' ומשמע מדבריו דהאיסור מה"ת הוי ע"י נגישה בחזקה דוקא]. ובהלכה ג' כותב הר"מ הדין של רב דימי שאף להראות עצמו אסור אף שאינו תובעו וכ"ש אם תובעו, אבל אם תובעו ולא נוגשו בחזקה לפי"ז נמי הוי רק איסורא בעלמא ולא ל"ת גמור. ועי' בכסף הקדשים (להגאון מבוטשאטש חו"מ סי' צ"ז), שנחית לזה בתחילה לומר כן שהאיסור מן התורה הוי רק כשנוגש ודוחקו הרבה, אבל אח"כ הדר מזה, וכתב שודאי אף רק כשתובעו עובר בל"ת וכשמראה עצמו אסור מדרבנן ע"ש, ועי' באבהא"ז שם. ובספר המצוות מפורש בר"מ שהזהירונו שלא לבקש וכו', ומבואר שאף בלא נגישה בחזקה עובר, ואמנם שהרי בספר המצוות נמי משמע שעובר על ל"ת אף רק במראה עצמו ולא כמו שכתבו הלח"מ והכנה"ג בדברי הרמב"ם בהלכות, והבאנו מהאבהא"ז שחזר בו הר"מ בהלכות וא"כ יש לומר שאף זה בכלל החזרה.

ובעיקר הדבר שכתבו הלח"מ והכנה"ג שבמראה עצמו עובר בל"ת והוי אסמכתא בעלמא, ובפשטות כוונתם שהוי רק מדרבנן, ויש מקום לדון שאף אם ננקוט שהוי איסורא בעלמא ולא עיקר הל"ת כמשמעות לשון הרמב"ם שחילקם מהדידי וכתב בלשון איסור, אבל עדיין יש בזה איסור דאורייתא רק שהוא איסור קלוש טפי, ומצינו כיוצ"ב בדברי הר"ן ביומא בריש פרק יו"כ לענין חמשה עניים שכולם מן התורה אבל אכילה ושתייה חמירא טפי כיון דכתיבי במפורש ע"ש.

נבוא בס"ד לברר במקצת יסודות הדין האמור בפרשה "ולא תהיה לו כנושה", אימתי נאמר לאו זה ואם יש חשש להכשל באופן רגיל, וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה.

גדר הלאו, ובאיסור לעבור לפני הלווה

נאמר בתוה"ק (שמות פכ"ב פכ"ד) "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך". ובגמ' ב"מ (ע"ה ב'), "כי אתא ר' דימי אמר מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהיה לו כנושה". ופרש"י: לא תהיה לו כנושה לא תראה בעיניו כנושה בו, שיראה ויבוש.

והיינו, דבפשטות הוה אמרינן שהלאו איירי כשתובעו ממש ולוחצו לשלם וזהו חשיב נושה, וחיידש רב דימי שאף אסור לעבור לפניו. וי"ל שיליף לה מדקדוק הקרא, דכתיב "כנושה" ומשמע שאף שאינו נושה בפועל אלא דנעשה לו כמו נושה, אף זה בכלל האיסור, [וכ"כ הגר"ז (הלכות הלואה סעי' א') דהוא נלמד מ'כנושה', ועי' בהערה מש"כ המהר"ם שיף¹]. ומסתמת הגמ' ומדברי רש"י נראה לכאורה שהוי זה בכלל הלאו ממש.

וברמב"ם בסה"מ (לא תעשה רל"ד): "והמצוה הרל"ד היא שהזהירונו שלא לבקש המלוה מן הלווה כשנדע שאינו יכול לפרעו. והוא אמרו ית' (משפטים כב) לא תהיה לו כנושה. ובגמ' מצינא (ע"ה ב') מנין לנושה בחבירו מנה ויודע בו שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהיה לו כנושה. ובמכילתא לא תהיה לו כנושה שלא תיראה לו בכל זמן וכו', עכ"ד. ומשמע נמי דהכל הוי בכלל הל"ת מהתורה.

וכיד החזקה (פ"א ממלוה ולוה ה"ב) כתב: כל הנוגש העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה שנאמר לא תהיה לו כנושה, ומצות עשה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו שנאמר לנכרי תגוש מפי השמועה למדו שזו מצות עשה. ובהלכה ג': אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שידע שאין לו אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אף על פי

נערך מתוך כתבי הרב שליט"א, הדברים נכתבו מתוך בירור הסוגיא ולא להלכה.

1. האם כל האיסור רק כשמכוין לצערו

וז"ל, שאסור לעבור לפניו שנאמר וכו', דיוקו מקרא נראה, ד'לו' מיותר, ור"ל אף שאין בדתך לנגושו ולהיות בעצמך כנושה, רק כיון שהוא בעיניו כנושה בעברך לפניו שיבוש, ע"כ. ולמדנו מדבריו שאסור לעבור לפניו אף שאין כוונת המלוה כלל בשביל שיראהו ויבוש דהוא לדרכו הולך, אבל כיון שהלווה יראהו אסור, ואמנם עי' בדברי החינוך (במצוה ס"ז) 'והעובר עליה ותבע הלואתו לחבירו ויודע שאין לו ותובעו כדי לצערו עובר על לאו זה'. ומשמע שכל האיסור רק כשמכוין לצערו. ועי' בערוך השולחן סי' צ"ו ס"ב מש"כ.

2. והנה לכאורה ממה שהסמיק הרמב"ם בהלכה ג' 'וכשם שאסור לזה לתבוע כך אסור ללוה לכבוש ממון חברו שבידו ולומר לו לך ושוב' וכו' ע"ש, והרי איסור זה אינו דאורייתא וכמוש"כ בסמ"ע סי' של"ט סק"א שבדעתו לשלם שכר שכיר אף שכובש עכשיו אינו עובר בלאו דלא תעשוק, משמע דתרוייהו אינם מדאורייתא. אמנם יש לעיין דהרמב"ם הרי כתב וכשם שאסור לזה לתובע וכו', והרי כשתובעו הוי ודאי איסור מה"ת, ועוד יש להעיר בלשון הרמב"ם שכתב 'אסור לאדם להראות' וכו' ומסיים 'אע"פ שאינו תובעו ואין צריך לומר אם תובעו', הרי דכורך יחד האיסור לתבוע עם האיסור להראות עצמו ומשמע דדמיין אהדי.

והנה לכא' יש מקום לדון חידוש טפי: דהנה הרמב"ם פתח בהלכה ב' 'כל הנוגש' וכו' ובהלכה ג' כ' "אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו וכו' אף על פי שאינו תובעו ואין צריך לומר אם תבעו", ויש לדון,

לכאורה אין להחשיב שאין לו ממה לפרוע, וכן מפורש בשו"ע הגר"ז (ח"מ, הל' הלוואה סי"ג) וכ"כ בכסף הקדשים על השו"ע שם, ובשו"ע הגר"ז לכאורה מבואר טפי [ע"י היטב בהלכה י"ג שם], שאף כנגד מה שמסדרין לו יכול לנשות בו שלא אמרה תורה לא תהיה לו כנושה אלא שנושה בו מה שאין לו כלל, והיינו שהדין סידור אי"ז דין הפקעה מדין פריעת החוב אלא שילפינו מקרא מערכין שמשאירין לו נכסים אלו אף שבחפצא הוי זכות של מלוה, אבל שפיר יכול לנשות בו על חפצים אלו ולא חשיב שאין לו ממה לפרוע, והכסף הקדשים ס"ל שכיון שמסדרין הוי הגבלה בדין פרעון וגביה ולכך חל הלאו דלא תהיה לו כנושה. ובעיקר מחלוקתם, עיין היטב בדברי הרמב"ם (פ"ב ה"א) שלכאור' מבואר בדבריו שמה שמסדרין לו לא חשיב בגדר יש לו מה לשלם.

האם שייך בימינו לעבור על דלא תהיה לו כנושה

והנה, לפי כל מה שנתבאר, כשנבוא לדון לענין מעשה אם יש לחשוש ללאו זה דלא תהיה לו כנושה, ולכאורה הוא רחוק לעבור על זה, דגם כשהלוה אומר שאין לו, הפירוש שאין לו לשלם במזומן, אבל הרי יש לו מטלטלים שאפשר לגבות מהן, ואף אם נימא כהכסף הקדשים הנ"ל שאחר שמסדרין שפיר עובר, הנה כהיום אין לך אדם שאין לו הרבה מטלטלין שאינם בכלל הסידור, וביותר לפי הש"ך שכ' (בס"ק י"ד) שמוציאין אותו מביתו, וא"כ כל אחד שיש לו בית שפיר אפשר לגבות מזה, ואף שבפועל לא יגבו עכ"פ ניצל המלוה מן הלאו דחשיב שיש לו מה לפרוע. ובספר פתחי חושן (פ"ב ס"ק מ"ז) הביא מהמהרה"ט שאין מוציאין אותו מביתו שדר שם עד י"ב חודש דומיא דכסות, וגם לדבריו הרי מותר לתובעו לבית דין כדי שיתחילו הבי"ד למנות הי"ב חודש, ואף לתבוע ממנו בעצמו בלא בי"ד לכאורה מותר, כיון שדוחקו להתחיל את סדר גביית הקרקע. ואם כן לפי כל זה כמעט שאין לחוש שיעבור על הלאו שדוחק בעל חוב שלו אף שטוען שאין לו³.

והנה זה נראה פשוט שאף כמו שמצוי שגם הלוה וגם המלוה רוצים שהפרעון יהיה רק ממזומנים שאין הלוה רוצה לתת מטלטלין משלו וגם המלוה אין רוצה אותם ומוכן לחכות עד שיהא ללוה מזומנים, וא"כ כשדוחקו לשלם לו נימא שהוי כאין לו, כיון ששניהם מסכימים שיהיה הפרעון רק מכסף מזומן, והרי אין לו עתה כסף מזומן ואם כן ליחשב כנושה, אבל ברור שזה אינו, שכיון שיכול הלוה אם רוצה לסלקו במטלטלין שיש לו אף שאינו רוצה בזה וגם המלוה אינו מעוניין בזה, אבל אין זה חשיב שאין ללוה, ולא חשיב שדוחקו ומביישו, שכל הלאו נאמר כיון שאין לו מה לשלם אבל כשיש לו מה לשלם ורק שבפועל אין מעוניין לתת מטלטלין ומשום הכי דוחק עצמו להשיג מעות ודאי שאין זה בכלל האיסור.

האם שייך לאו דלא תהיה לו כנושה בעשיר שאין לו לשלם

והנה יש עוד נידון בפוסקים ושורשו כבר בראשונים, שהנה הרמב"ם כתב הדין בלשון "כל הנוגש את העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו" וכו', הרי שכתב הלשון "העני", וכ"כ המגיד משנה להלן פ"ד ה"ב שלא אסרה תורה הנגישה בלוה עשיר אלא בעני, ע"ש. וזהו כלשון הר"מ שכתב דנוגש את העני, [וע"י בדברי הרמב"ם במו"נ ח"ג פ"ט הובא בהערה⁴].

אמנם היראים (מצוה קפג) כתב הזהיר הכתוב לא תהיה לו כנושה פי' אל תשתרר עליו בשביל הלוואתך שאתה

מראה עצמך שאתה נושה בו ולא תראה עצמך לו בשעה שאין לו שנראה כאילו תובעו, וממשיך היראים ומה שכתוב את העני עמך אין לנו לומר שלא הזהיר אלא על העני ולא על העשיר אלא דיבר הכתוב בהווה שצריך העני ללות אי נמי ללמד שעני קודם להלוואתך וכו' יעו"ש. ומבואר שכתב שעני לאו דוקא וה"ה עשיר.

והכנסת הגדולה (י"ד סי' ק"ס) האריך בזה, ומסיק שאף לדברי המ"מ הנ"ל ברמב"ם שדוקא עני ולא עשיר, הני מילי לענין הלאו אבל לענין האיסור שלא יראה בפניו וכו' בזה לא חילקו חכמים בין עני לעשיר, וכתב שמדוקדק כן בר"מ עצמו, שבה"ב לענין הלאו תעשה כתב "כל הנוגש את העני וכו'" ובהלכה ג' כתב אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו וכו', הרי שלא הזכיר דוקא עני ובזה ה"ה עשיר, והמ"מ מודה בזה.

היכ"ת בעשיר שיהיה שייך לעבור בלא תהיה לו כנושה

ואמנם דצ"ב דמהו גדר עשיר לענין זה, דהא ביש לו ממה לשלם ליכא ללאו, וכמו שמפורש בגמ' הנ"ל שרק בידוע שאין לו וכן מפורש ביראים עצמו שאירי שידוע שאין לו. ועיין בכנסת הגדולה שם שכתב בתו"ד להקשות על המ"מ שכ' דעשיר מותר, דהאי עשיר היכי דמי, אי אית ליה לפרוע פשיטא שליכא ללאו ואי לית ליה הרי הוי עני באותו שעה, וכ' דע"כ ס"ל למ"מ לדעת הרמב"ם דהלאו נאמר רק בעני ממש אבל בעשיר אע"ג דלית ליה באותה שעה אינו עובר בלאו דלא תהיה לו כנושה, יעו"ש. ומבואר שכתב דעשיר היינו אף שלית ליה עכשיו, ועדיין צ"ב דאי לית ליה כלום א"כ עני מרוד הוא עכשיו ואמאי נקרא שמו עשיר ואם יש לו איזה נכסים הרי מכולן גובים לשלם חובו ולא חשיב שלית ליה.

ובפשטות י"ל באופן שיש לו נכסים במקו"א שאי אפשר לגבותם עכשיו וגם אינו יכול להשתמש בהן עכשיו אבל בפועל הוי עשיר. ועוד יש היכ"ת שיש לו נכסים אבל אינם בני גובינא להלוואה זו, וכגון שיש בע"ח שהוא מוקדם ממנו ונכסים של לוח זמן משועבדים לחוב המוקדם ואין יכול המאוחר לגבות, דבזה שפיר נחשב כנושה שסו"ס עדיין יש לו נכסים, אבל נדון כאין לו באותה שעה והיינו שאין לו מה להגבות אף אם ירצה, ובזה הנדון דהאם נאמר גזיה"כ דדוקא בעני שבחפצא אין לו כלום אף לעצמו, או שכל שלוחצו ואין לו מה לשלם לו באותה שעה הוי בכלל הלאו.

עוד יש לדון בגוונא שיש לו נכסים אבל אינו מחוייב להגבותם, וכגון בדין המבואר בשו"ע ריש סימן ק' שלוח שמבקש שיקבעו לו זמן כדי שאלוה מאחר או אמשכן או אמכור ואביא מעות קובעין לו זמן ל' יום, ע"ש. והנה בהני ל' יום אין יכול המלוה לגבות ממנו כלום, ויש לדון האם מותר לו לתבוע ולדחוק שישגיג הכסף מהר או לא, דמחד גיסא י"ל שכל שאין לו מעות ליתן וקרקע א"צ ליתן עד ל' יום א"כ הו"ל כנושה לדוחקו ומביישו במצב שא"צ ליתן לו, ורק רוצה שישגיג מעות, וזהו מכלל הלאו שלא ידחקנו אם אין לו, והנה ראשית יש לתלות זאת בנידון הנ"ל אם נאמר האיסור גם בעשיר שהרי כאן עשיר הוא דיש לו קרקעות ורק שא"צ ליתנם עכשיו, ואמנם שיש לדון בהך גוונא דאף אם ננקוט שבעשיר נמי איכא ללאו זה אבל היינו דוקא שאין לו מה לפרוע עתה, אבל אם יש לו מה לפרוע ורק 'שאין מחוייב'

4. ח"ל, 'וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה ולוה תשתכל בהן אחת אחת תמצאם כולם חמלה על האביונים ורחמנות וחנינה עליה', עכ"ל.

3. ואמנם מצוי הוא שאין ללוה בית משלו וגר בשכירות, והמטלטלין כולם אם ימכרו אותם בשוק אין שווין כ"כ, ואם יש לו עליו חוב גדול יכול בהחלט להיות שהוי בכלל אין לו מה לשלם ויש להיזהר מלנוגשו.

נדבת הרב פולסקי וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם מרים תת"ר בשעט"ס. יה"ד שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נתת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברג"ג

נדבת הרב שליט"א החפץ בעילום שמו, לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם תת"ר בשעט"ס. יה"ד שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נתת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברג"ג

לפרוע, בזה י"ל שמודו כו"ע דשרי לתובעו, והכנה"ג הזכיר עשיר 'שאינ לו לפי שעה' והיינו דאין לו לפרוע ולא שאין מחוייב⁵.

והנה יש להסתפק לדינא כשיודע שיש לו כדי תשלום חלק מן החוב, דהנה זה ודאי שלתבוע להדיא חצי שרי, ורק הספק לענין הדין שאסור להראות לפניו שמתבייש ונדחק, שמצד א' י"ל שהרי שרי מצד החצי שיש לו אבל מאידך הרי הלווה נדחק בכל החוב ומצד זה י"ל שאסור ויל"ע.

בספק אם יש לו והאם מותר לדחוקו לברר אם יש לו

הנה יש לדון מה הדין בספק אם יש לו ללווה מעות לשלם, אם מותר לתובעו או להיראות לפניו, דלכא' הוא ספק איסורא כי אם אין לו מעות נמצא שנעשה לו כנושה, והנה לענין ליראות לפניו אם נקוט שהוי רק מדרבנן וכן"ל, א"כ יש לדון להיתר מצד דספק דרבנן לקולא, ועי' במנחת חינוך (מצוה ס"ז) שכו' וז"ל, ונ"פ דהלאו הוא אם אין לו, ואם המלוה מסופק אם יש לו ג"כ אסור לתבוע מספק ככל סד"א דלחומרא או מה"ת או מדרבנן, וקצ"ע על הש"ע שכתב דוקא אם יודע דלענין איסור בא"י נמי אסור, ואפשר להתורה לא אסרה כלל באינו יודע, כי

5. נמצא שיש ג' אופנים בזה:
א. כשאין לו כלום דלכו"ע עובר. ב. כשיש לו נכסים אבל א"א לגבות מהן ואף הלוה אין יכול לגבותן וזה תלוי בנידון של 'עשיר ואין לו לפי שעה'. ג. כשיש לו נכסים שאם ירצה הלוה להגבותן יוכל שפיר, אבל אין מחוייב עפ"י דין עכשיו להגבותן וכגון עד ל' יום וכן"ל, דבזה יל"ע, די"ל שבזה לכו"ע ליכא איסור כיון שאם ירצה הלוה יש לו איך לפרוע ולא חשיב שלוחצו.
והנה יש לדון, אם נקוט שבגוונא הג' עובר, מה הדין כשיש ללוה קרקע,

וסדר הגבייה הוא שבתובעו לבי"ד מכריזין על הקרקע ל' יום כמבואר בשו"ע, וזה פשוט דשרי לתובעו כדי שיבוא לבי"ד להתחיל את סדר הגבייה, אבל מה הדין בזמן שאין הבי"ד יושבין עתה, וא"כ אין תביעתו מועלת השתא לענין הקרקע שאינו בר גובינא לשעה זו, ורק מכיון לדחוקו שישג מעות, והאם זה בכלל עשיר שאין לו עתה ואינו מחוייב לפרוע. ואמנם שמסתברא שתביעתו ממנו עתה תועיל נמי לזמן שישבו הבי"ד שיבוא לדון עימו, וא"כ דחוקו לזמן שיהא לו מה לפרוע ומסתברא דשרי.

9. בקשת גדול הרור מרן הגר"ד לנרו שליט"א המשך מעמוד 9

והדברים מפורשים בדברי חז"ל (נדה ע"ב) "מה יעשה אדם ויחכם... מה יעשה אדם ויעשיר... ירבה בתפילה!" והרי ב"ה מתפללים, אך אין לשער את המשקל המיוחד שיש בתוספת של תפילה פרטית. וזאת אני מציע, לא הייתי בא לכאן מעצמי, אך אני חש שליחות "תעוררו בתפילה!" אמר לנו רה"י. תפילות כלליות, של הציבור, ותפילות פרטיות. בואו ונתחזק, רבותי, נדבר על חודש בלי נדר, מסתמא עוד יעשו עוד עצרות תפילה וכו', אך זהו הדבר הראשון. באתי לכאן שאולי מכאן זה יתגלגל הלאה, והקב"ה יעזור, וישמע שוועתנו ויצילנו מכל אויבינו, יפר עצת אויבינו ויגאלנו גאולה שלימה בקרוב ממש, אמן ואמן!

9. בקשת גדול הרור מרן הגר"ד לנרו שליט"א המשך מעמוד 9

הייתי כבן עשר, ואמור"ר צ"ל בתקופה מסויימת היה מקיים בתוך הבית "אסיפות עשירי בחודש", בעשירי בחודש היו עושים אסיפה ומחזקים איזה ענין. פעם היה זה חיזוק שלא מתעסקים בשום דבר באמצע הברכות. ואחד החיזוקים הללו היה זה, (אפשר שזה היה ביום כיפור), שכולם ישתדלו לומר את פרקי התהילים של אותו היום בחודש. ואני מציע, בואו ונתחיל זאת לחודש אחד בלי נדר. יש כאלו שמרגישים שאברך שיושב ואומר תהילים "ס'איז פאסט נישט", אין זו בושה!... רבותי! אנשים אינם יודעים את גודל הענין. קשה לי לומר התבטאויות ואינני ראוי לומר, אך אי אפשר לדעת אלו שערי שמים יפתחו כאשר תאמר אתה כמה פרקי תהילים.

לארבי ושוחרי התורה בקהילתנו הק' הצעצעים לשעור דברי ה' וחפצים לדעת את הדרך ילכו בה ואת הצעשה אשר יעשו
שמחים אנו להגיש את זמני ונושאי השיעורים הנמסרים בימי השובבי"ם מפי מורנו הגד"י טשזנר שליט"א

הלכות ברכת הפירות
ביום א-ה בשעה 21:00 - 20:30
בבית המדרש קוותו ה' (היכל ששוא)

הלכות טהרה
בכל ליל שישי בשעה 22:15 - 23:00
בבית המדרש 'שערי תפילה'

ענייני תפילה
בכל מוצאי שבת קודש בשעה 21:15 - 20:30
בבית המדרש קוותו ה'

ולא יתיה עסק כל העולם
אלא לדעת את ה' בלבד
כי מלאה הארץ דעת את ה'
ממים לים מכסים
בגתם הטהרה

א-ל נא רפא נא לה

הציבור נקרא להמשיך והעתידי בתפילה ובתחנונים
לרפאתה השלימה והמהירה של הרבנית
מרת **תרצה בת קריינדל** תליט"א
אשת חבר למודנו הג"י טשזנר שליט"א
הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושח"י
וקו א-ל כבוד לא ימאס תפילת רבים

לעילוי נשמת
מרן הגאון החסיד האמיתי
רבי **דוד ב"ר שלום פוברסקי** זצוק"ל
ראש ישיבת פוניבז'
זכה והעמיד אלפי תלמידים במשך עשרות בשנים
נלב"ע ביום ו' אדר תשנ"ט
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן
הונצה ע"י ידידנו הרב חיים יוסף מרגלית שליט"א

"עולם הזה" של האחר - הוא "עולם הבא" שלך

וחקרו אותם בקצרה, על מנת שלא יצאו בפחי נפש, וכדי שתהיה להם התחושה, שהליכתם רבת המאמץ לירושלים - היתה לצורך ולא בחינם!!

באותו ענין: הגמרא בתענית (כ"ד.) מביאה מעשה מופלא במלמד דרדקי שזכה שתפלתו הביאה את הגשם: "רב נקלע למקום שנעצר הגשם. גזר תענית ולא ירד הגשם. העבירו לפני התיבה איש אחד, אמר השליח ציבור "משיב הרוח" - ונשבה הרוח, אמר "מוריד הגשם" - וירד גשם.

רצה רב להתחקות אחר האיש ושאלו: מה מעשיך? ענה: מלמד תינוקות אני, ומלמד אני לבני עניים כבני עשירים, ומי שאין בידו לשלם - אין אני לוקח ממנו דבר. ויש לי מחילות של דגים, שכל תינוק שאינו רוצה ללמוד אני משחדו בדגים, ומשתדל עמו עד שבא ולומד."

חז"ל מביאים לפנינו מעשים רבים של ישועה הבאה מכח תפילה, אמנם מועטים הם המעשים שבהם הישועה באה תיכף ומיד להוצאת המילה מהפה! "אמר: "משיב הרוח" - ונשבה הרוח, אמר: "מוריד הגשם" - ובא מטר". (נשים לב שהישועה באה כבר בהזכרת "משיב הרוח ומוריד הגשם", ולא נתעכבה עד לברכת השנים ולבקשת "ותן טל ומטר לברכה!")

מקו נהדר היה המחזה! אדם מוציא מילה מפיו - והקב"ה נעתר לו (אם כי בתוספת התענית ותפילת כל הציבור, שהרי כשהמלמד התפלל לבדו לא בא הגשם!) ומקיים את רצונו בו במקום! ונדמה המלמד הזה כ"בורא חדשות!"

המלמד הסביר לרב את התנהגותו: "יש לי מחילות של דגים, וכשתלמיד פושע בלימודו אני משחד אותו בדג. ומסדרין ליה (ומסדר אותו) ומפייסין ליה (ומפייס אותו) עד שהוא בא ולומד". (ונוספו במעשה זה פנינים נעימות בספרנו "יערת הדבש" ח"א עמ' ל')

נתבונן היטב במעשיו של המלמד הזה: ברצותו לקרב את התלמיד אל הספר, לא רק תבע והטיף מוסר על גדול מעלת הלימוד, אלא ביקש מסילות לליבו של הילמד, וכשראה שהילדים אוהבים את הדגים טרח להכין להם דגים וקרא לזה "שוחד". (מסתבר שהוא היה ממציא שיטת ה"פרסים" לתלמידים).

בזה רכש המלמד את לב תלמידו. לבו של הילד חש כי המלמד "מבין" אותו, יורד לסוף דעתו, מכבד אותו ומעונין לעשות את רצונו. אחרי "שוחד" שכזה - אי אפשר להשאר אדיש ומנוכר!

אלא שבזה לא די. הרי היו סיבות שונות להידרדרות של הילד. אולי תפיסתו קשה? אולי מצב רוחו ירוד? שמא חסרה לו "חברותא"? לכן נקט המלמד במעשה נוסף: "ומסדרין ליה". העמיד לו אברך שישלים את לימודיו החסרים, בדק אם יש לו את כל הספרים והמחברות, דאג שלא יבוש בבגדיו הטלואים - אם היה הילד עני וכו' וכו'.

ועדיין חסר חלק שלישי: "ומפייסין ליה" - פיוס. אולי פגע מישהו בכבודו של הילד (ואולי היה זה המלמד

"ראת הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית י"ב, ה) - אלו הגרים שגיירו אברהם ושרה.

חז"ל מספרים שאברהם היה מכניס אורחים ומגיש לפניהם לאכול. כאשר באו להודות לו, אמר להם: הודו לד' בורא שמים וארץ.

השפעתו של אברהם אבינו על תועי דורו הושגה באופן רעיוני: האורחים מבינים שעליהם להכיר תודה למי שהיטיב עמם. אברהם אבינו משתמש במידה טובה זו ומכוין אותה כלפי מעלה - תודו להשם יתברך.

באמת טמון פה עוד מהלך עמוק בענייני חינוך ובעניינים כלליים, ונפתח במעשה שהיה באחת מעיירות הפיתוח:

לפני כארבעים שנה הגיעו למקום עולים מרוסיה, שאימת ה"ק.ג.ב." עדין פרושה על נפשם. חג הפסח התקרב, ואל האברכים הגיעה שמועה שהעולים הוזהרו מראש, ששמונה ימים לא יהיה לחם, ולכן טרחו ומילאו את המקפיא בלחם. הידיעה גרמה לצער רב. מיד תרם כל אחד חצי חבילת מצה, ובהמון חוגג נגשו אל הבנין של העולים, והקישו על הדלתות.

הדלת נפתחה כדי סדק צר. "מה רוצים?" - "לתת לכם מצות". "לא, תודה, יש לנו לחם, לא צריך".

נעשו עוד נסיונות לרצות אותם, והכל - ללא הועיל. האברכים שבו לביתם מאוכזבים, ומצותיהם בידיהם.

היה שם אדם פיקח שביאר את הענין לפניהם: יסוד "אמנות החיים" הוא ההבנה של "מה הולך בראש של הצד השני". האם נסינו באמת להבין מה חסר לעולים או: שדאגנו רק למה שחסר לנו? האם שאלנו אותם: האם יש לכם כסף? או עבודה? או יחס? לא! דאגנו (מבחינתם הם) רק ל"מצות שלנו". "אילו באנו אליהם ודאגנו לצרכים שלהם - היו הם נאותים לדאוג לצרכים שלנו" - חתם אותו אדם את דבריו.

אברהם אבינו קיים את מצוות הכנסת אורחים, ראשית - מפני שרצה לקיים רצון השם שציונו על הכנסת אורחים ועל החסד. בד בבד, כאשר בא אברהם אבינו ליישר את ליבם של בני דורו, ולהעניק להם את המתנה הנפלאה של "אמונה בהשם", פתח תחילה בסיפוק צרכיהם הגשמיים - הרבה לפני שהטיף להם את תורת האמונה, ואת יסודות המוסר.

כעת נפרש את הפסוק: "אם רעב שונאך - האכילהו לחם" (משלי כ"ה). שום דרשות ושכנועים לבטל את השנאה לא יועילו כמו סעודה דשנה אחת, ו"גדולה לגימה, שמקרבת את הלבבות".

ובמשנה ראש השנה (פ"ב): "וסעודות גדולות (לא רק באוכל אלא גם גדולות בכבוד, מסתבר) עושים לעדים (הבאים להעיד על ראית הלבנה כדי שבית דין יקדשו אותה) - בשביל שיהיו רגילין לבא".

הנה לנו, שהדרך - אפילו אל עניינים גבוהים ורמים - מתחילה, או מסתייעת, בצרכים הבסיסיים של בשר ודם, שהם בעיקר אוכל וכבוד.

וראה שם במשנה הנהגה נפלאה! שגם אחרי שהחליטו בית דין לקדש את החודש - קראו לשאר העדים שבאו

צא וחשב כמה "נתינות" יגע וטרח ונתן זה המלמד לתלמידיו, עד שזכה לקרב את תלמידיו לתורה. (וכבר אמרו שחינוך הוא מקצוע רווי "כפיות טובה"). ולפיכך נאה לו מאמר חז"ל: "כל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזירה, מבטלה בשבילו! שנאמר (ירמיה ט"ו): "ואם תוציא יקר מזולל - כפי תהיה", כלומר שתהיה כמו הפה של הקב"ה ופירש"י: "שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה" (ב"מ פ"ה).

ולכך זכה להיות "כפי תהיה" - לבטל גזירותיו של הקב"ה. ולהביא את ברכת הגשם.

"ואת הנפש אשר עשו בחרן"

(האם) הקדשנו אי פעם דקה למחשבה - מה טמון מאחורי חמש מילים אלו???

בעצמו?) ושמה בוש הוא לחזור ללימודים מפני לעגם של חבריו - ואולי אופפת אותו הרגשת יאוש: "הרב, אני כבר לא אצליח אף פעם, חבל על המאמצים שלך". - כל התחושות הללו דורשות "פיוס", המלמד מקרין חום כלפי תלמידו הרך, נוסך בו הרגשה של כבוד ושל תקוה לעתיד, אווז בכפו הקטנה ומושיבו שוב ליד שולחן הלימודים. "רק מאמץ קטן - ואתה תעלה מעלה מעלה!". זהו - "ומפייסין ליה".

ועד מתי? - "עד דאתי וקרי - עד שיבוא וילמד". כל המתעסק בחינוך יודע, שגם אחרי כל המאמצים הרבים, ישנן מהמורות וגם נפילות. המלמד דרדקי שלנו סיפר בענוה ובתמימות שהוא מתמיד בדבר "עד שיבוא וילמד".

לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש המשך מעמוד 6

1. **וַיִּקָּם** משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלקים (שמות כד יג), וכתב רש"י ז"ל, לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלקים, ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום כו'.

וְהִידָה רגיל מו"ר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל לומר בזה, כי הנה יש מחנה ישראל, יש זקנים שהיו שם, "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם וגו'" (שם יד), יש עם מי ללמוד בחברותא, אבל יהושע לא מסתכל על כל זה, הוא יושב על יד ההר חרד וירא, אולי הוא יזכה לשמוע דבר חדש מפי משה רבנו רגע אחד קודם. לצורך כך הוא מתעכב שם ארבעים יום.

וְמָזָה היה שכרו? "לחם אבירים אכל איש (תהלים עח כה), זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל" (יומא ע"ה ב' ע"ו א'). ופרש"י שם, "שעלה עם משה עד תחומי ההר כו' ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל". ויש להתבונן, לשם מה היה צריך יהושע כל כך הרבה מן כנגד כל ישראל. אך הביאור הוא, כי הנה יהושע היה שם יחיד, הוא נטה שם אהלו וישב שם לבד, וכדי שליחיד ירד מן - כדי שתהיה לו פתיחת שערים כזו - הוא צריך זכות כה גדולה כמו כל ישראל יחד, זהו "כנגד כל ישראל", עכ"ד מו"ר הגר"ח זצ"ל.

הִנֵּה אנו רואים עד כמה צריך להיות הצמאון לדבר ה', וְלָמָּה אדם זוכה ע"י הצמאון לדבר ה'. הרי כל ישראל ישמעו אח"כ ממש רבנו את מה שהוא קיבל בהר סיני, אבל אולי הוא יזכה לשמוע רגע אחד קודם, ממילא כבר כדאי לו לשבת לבד במשך ארבעים יום. זכות כזו היא "כנגד כל ישראל", הוא זוכה לפתיחת שערים נפלאה כזו.

וְאָכַן זו היתה כל המהות של יהושע, "ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג יא), הוא היה משתוקק תמיד לקרבת ה', "הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלות" (במד"ר כא יד), זאת אומרת שהוא דבק במידותיו, "נושא בעול עם חברו", זהו כל היסוד לקנות תורה, בזה הוא זכה.

להיות לאדם כלפי אכילת טרפות שזה מאכל כלבים. וכמש"כ הרמב"ן, דלא מיעביא המאכלות שמולידים "עובי וגסות בנפש", אלא גם טרפה שלא משקצת את הנפש "אבל יש בשמירה ממונה קדושה". את זה בא הפסוק להשמיע, "לכלב תשליכון אותו". מהי המחשבה שצריכה להיות לאדם במניעה מהאכילה, איזו עבודת ה' יש באיסור אכילת טרפות? "לכלב תשליכון אותו!" זה מאכל כלבים. אדם שרוצה להיות קרוב להקב"ה, צריך להרגיש שאכילת טרפה היא מניעה לדבקות בקב"ה. איזו דבקות בה' יכולה מצוה כזו להביא, איזו רוממות בנפש? שאדם ירגיש את מעלת הנפש שלו, שמאכל כלבים הוא לא מסוגל לאכול.

ה. **וְכַךְ** ביאר מו"ר הגר"א שר זצ"ל גם לגבי מידה זו של נושא בעול עם חברו, כי מידה זו מפורשת כאן בפרשה. דהנה צוותה התורה בפסוק על השבת המשכון, "אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו (שמות כב כה), והיינו שצריך להחזיר לו כסות יום ביום וכסות לילה בלילה (כדאיתא בב"מ ק"יד ב'), ואח"כ כתוב, "כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו במה ישכב" (שמות שם כו). ואינו מובן מה השמיעה לנו התורה יותר בפסוק זה. וביאר כי את זה הדגישה כאן התורה, כי זהו היסוד במצוה. לא די בכך שאדם יקיים את המצוה של השבת העבוט, אלא אדם צריך ללכת עם המחשבה של "במה ישכב". זהו היסוד ממש של "נושא בעול עם חברו", שאדם מרגיש שמה שחסר לשני, מטריד אותו. את זה פירט לנו הפסוק. "כי היא כסותה לבדה", "במה ישכב". שהאדם צריך ללכת עם המחשבה הזו - הרי לעני הזה יש רק כסות אחת!

וְאֲמַנְנָם כך צריך האדם להרגיש בכל דבר. אדם לפעמים מצליח בלימוד, אבל הוא תמיד צריך לראות מה קורה אצל השני, הוא צריך לחשוב תמיד במה ישכיל, איך הוא יצליח בלימוד, איך הוא יכול לעזור לו להצליח בלימוד. האדם יכול לחשוב שזה יגרום לו לביטול תורה, אבל אדרבה, זוהי הקרבת ה', כך הוא דבק במידותיו, ממילא כאן טמונה ההצלחה בתורה. הוא כל כך צמא לשמוע דבר ה', שהוא כל כך רוצה להיות קרוב אליו.

זכרו תורת משה - במצוות שבת גרוכה

סדר הלימוד המיוחד

כלילי שבת לבני הישיבות החשובים שיחי' ממשך ומתקיים מדי שבת בשבתו בהיכל ביהמ"ד "זכרון אליהו" ו"שערי תפילה" לבני הישיבות הקטנות ולבני הישיבות הגדולות הבאים לשבות בעירנו

כיבוד עשיר לאורך הסדר

כברכת אגוטען שבת, מחכים ומצפים לראותכם

הנהלת האיגוד

לתרומות, הנצחות ושותפות בזכות הגדולה של לימוד התורה 053-4188737

נדבת הרב שאול פיינסוד וב"ב שליט"א
חתן ידידנו היקר הרה"ג רבי אהרן שוורץ שליט"א

לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם יעל תחי' בשעט"מ. יה"ד שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וידו והורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

שמ"ך בעולמ"ך ואח"כ יאמרו עשה למען שמך וכו', שמייחד העטרה עם העולם העליון והבן.

לה) בהערות מרן הגר"ש אלישיב על מס' ברכות (דף י"ז). הובא: בענין אמירת יהיו לרצון אחר התפילה - בחידושי הרשב"א וכן בתר"י להלן כ"ט: הוכיחו מכאן שאמירת יהיו לרצון וכו' היא לאחר התחנונים, ואילו הראב"ד כתב שאומרים אותה קודם התחנונים.

והמאירי כתב, שהתחנונים כיון שאינם מתקנת אנכה"ג אלא ר' יוחנן אמר כן דרך תחנונים אי"ז חלק מתפילת שמו"ע אלא נחשב כאחרי התפילה, ע"ש. ובצל"ח מיישב הסוגיא כהראב"ד, ע"ש.

ולענין הלכה, פסק הגר"א שיאמר יהל"ר אחרי שגמר כל תחנוניו, והמג"א כתב שיאמרה פעמיים גם אחר המברך את עמו ישראל בשלום וגם אחר שסיים תחנוניו. וטעמו משום דממנו"פ אם צריך לאומרו קודם אלוקי נצור הרי אמרה, ואם צריך לאומרה אח"כ מ"מ יכול לאומרה עכשיו קודם אלוקי נצור, שלא גרע מכל תחנונים, וכן פסק בדרכי משה, עכת"ד. והלבוש סיים: אך מנהגינו לאומרו רק אחר התחנונים.

לו) ונסיים מאמר זה בדברי החזו"א (קובץ אגרות, ח"ג מכתב קנ"א) 'אמנם אחרי שהשתדלות והשקידה [ב]קניני האדם במעלות הנפש, כקנינו בעושר ורכוש, שאמרו מה יעשה האדם ויתעשר, יבקש ממי שהעושר שלו, כן בעושר הנפש, ישים האדם פניו תמיד ליוצרו שיחוננו ויבינהו בתבונת התורה, וכמו שתקנו אנשי כנה"ג בתפלת י"ח ברכה על הדעה, ובתפלת אהבה רבה ובקדושה דסדרא ובברכת אלוקי נצור אחרי התפלה ובברכת בריך שמי' ובעוד מקומות. ועל האדם לזכור ולהתפלל תמיד מקרב לב'.

שהיצר הרע אע"פ שנראה שאחד הוא, הוא נחלק לשנים, כדאי"ת בזהר בכמה דוכתי (ח"א דף פ' ע"א: ח"ב דף ק"ז ע"ב). הזכר, יוצרו קראו 'רע', שנאמר (בראשית ח', כ"א) 'כי יצר לב האדם רע מנעריו'. והנקבה, בעלת מרמות ותחבולות, עליה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי ז', ה') 'לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה'. ועל שניהם אנו אומרים, אלהי נצור לשוני מרע (ושפתתי) [ושפתי] מדבר מרמה, כי שניהם יחדיו הם החטיאו את חוה. ומסיים, ולמקללי נפשי תדום, לפי שעון המחלוקת גדול. ונפשי כעפר לכל תהיה, רצה לומר, שכל כך נרגיל במדת הסבלנות, עד שיהיה לנו ההרגל טבע, שנהיה כעפר שדשין אותו ואינו מרגיש. ולפי שעון בטול תורה כנגד כולם, אנו מתפללים, פתח לבי בתורתך. ולפי שרפיון הידים במצוות, גרמא בניזקין, לכך אנו מתפללים, ואחרי מצותיך תרדוף נפשי. וכל הקמים עלי לרעה כו', כמשמעו. וגם בכלל, כל בני אדם הבאים להחטיאני, ולגרום לי שארד בגיהנם, כדאמרו רבותינו ז"ל (נדרים כ"ב). אין רעה אלא גיהנם, כדפרישית לעיל (חרדים פרק מ"ז), על פסוק (משלי ג', ל') 'אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה'.

לג) ובשמירת הלשון (חלק ב' פרק א') כתב שאנו אומרים בסוף תפלתנו "נצור לשוני מרע" ואחר כך אנו מבקשים "פתח לבי בתורתך", שבלא זה אין התורה נחשבת לכלום.

לד) בשו"ע (סימן קכ"ב סעיף ג') הביא: הרגיל לומר ד' דברים אלו, זוכה ומקבל פני שכינה: עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך, עשה למען קדושתך, עכ"ל. לכן נוהגים להוסיף מילים אלו בתוך תפילת 'אלקי נצור' וביאר הלבוש: ונ"ל שהטעם מפני שבלאו הד' לשונות מיחד ד' רגלי המרכבה והם העטרה והחסד והתפארת והגבורה שנקרא קדושה, ולכך יש מתחילין לומר מלכנו ואלהינו יחד

מדני תפילת המנחה המשך מעמוד 5

י"א שמכיון שכשאומרים בשחרית את פרשת התמיד אומרים "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים", הרי כבר הזכרנו את תמיד של בין הערבים, ודי בכך, ואין צורך להזכירו שנית במנחה.

פיטום הקטורת

טז. מנהג הספרדים לומר גם פיטום הקטורת קודם תפילת המנחה. וכן מובא בשם האריז"ל. וגם במשנ"ב (סי' רל"ד סק"ו) כתב שטוב לומר פיטום הקטורת קודם אשרי.

מנהג זה מוזכר כבר ברמ"א בסי' קל"ב ס"ב שכתב שם "ויש לומר פיטום הקטורת ערב ובוקר אחר התפילה" וביאר המשנ"ב שם שהוא כנגד הקטרת הקטורת שבבית המקדש שהיו מקטירים פעמיים ביום בוקר וערב.

וערב אין הכוונה לילה דהרי קטורת לא היו מקריבים בלילה, אלא הכוונה בתפילת המנחה, וכתב שם המשנ"ב "ערב - היינו אחר תפילת המנחה או קודם לה".

ובחשוקי חמד (פסחים דף נ"ט). תמה מדוע לא מקפידים לומר פיטום הקטורת אחרי מנחה בדווקא, שהרי קרבן התמיד (של בין הערביים) קודם לקטורת, וא"כ יש להקפיד בדווקא להתפלל מנחה שהיא כנגד התמיד ורק אח"כ לומר פיטום הקטורת שהוא כנגד הקטרת הקטורת.

ועיי"ש שכתב כמה דרכים. אך לאמיתו של דבר נראה שכשעשו זכר לדבר אין קפידא בדווקא שיהיה כמו שהיה במקדש. וכשם שבשבת אנו אומרים פיטום הקטורת אחר תפילת מוסף, ואעפ"י שהקטרת הקטורת קדמה למוסף. וע"כ משום שאין קפידא שיהיה בדיוק כשם שהיה במקדש אלא הוא זכר לדבר.

עלינו לשבח אלא רק אחרי ערבית של מוצאי יום הכיפורים. אמנם בתפילת המנחה שמתפללים בכל יום נהגו לומר עלינו כיון שעפ"י רוב מתפללים אותה בנפרד מתפילת ערבית.

יד. ומה שנהגו לומר עלינו לשבח אחר קידוש לבנה, שורש המנהג הוא לומר קידוש לבנה לפני שאומרים עלינו של מעריב, ואחר קידוש לבנה אומרים עלינו והוא הולך על סיום התפילה. אלא שכיום נשתרבב שאומרים עלינו מיד אחר התפילה ואח"כ אומרים קידוש לבנה וחוזרים ואומרים עלינו.

וכן מה שנוהגים לומר עלינו אחרי ברית מילה, גם זה שורש הענין היה שנהגו לעשות את הברית מיד בבוקר בסוף תפילת שחרית קודם עלינו, ואחר הברית לומר עלינו של סיום התפילה. וכיום נשתרבב שגם כשהברית לא נעשית כלל אחרי התפילה אומרים עלינו לשבח, ומ"מ אין בזה שום פגם ואפשר לומר עלינו ומה בכך, הלא הוא שבח לקב"ה.

טז. מנהג הספרדים לומר פרשת התמיד קודם מנחה (כמו שהביא הרמ"א בסימן רל"ד סוף סעיף א') וז"ל: יש שכתבו שנוהגין לומר פרשת התמיד קודם אשרי של תפלת המנחה, נגד תמיד של בין הערבים, ומנהג יפה הוא, עכ"ל.

ומה שאין האשכנזים נוהגים כן (היינו שאין זה בסדר התפלה שלהם, ומ"מ יש רבים שנוהגים לאמרו לעצמם) י"א משום שמשמע בסוף נביא יחזקאל (ע"ש ברד"ק פרק מ"ו פסוק י"ג) שלעתיד לבוא לא יקריבו תמיד של בין הערבים, וכיון שאינו לעתיד אין אומרים אותו בערב.

וכ"כ המהר"ל בשם הבעלי מקובלים שלעתיד לא יקרו רב תמיד של שחר כי אז לילה כיום יאיר (שו"ת באר משה שטרן) חלק ח' סימן י"ז).

לע"נ ר' אברהם ב"ר זאב ריגלר ז"ל
גלב"ע בליל שב"ק פ' משפטים
א' באדר תשפ"א
תנצב"ה

כולנו נענים לקריאת קודשו של מרן גאון ישראל
הגאון הגדול רבי רב לנדו שליט"א
להרכות ולהשתדל
בתפילה ובתחנונים כעת צרה
ונשמעים לעצתו של
מורנו מרא דאתרא שליט"א
להתחזק בעניין התפילות
המחויבות בכתי כנסת וקביעת מקום לתפילתו,
ובהגעה בזמן לתפילות.
וכריבוי אמירת תהילים
על ידי השתדלות לקביעות יומית בתהילים המחולק
לפי ימות החודש כמשך חודש אדר הכא עלינו
לטובה, לששון ולשמחה.
ובתפילה שהשי"ת ישמע שוועתנו ויאזין לתפילותינו
וימהר ויחיש לגואלנו במהרה כימינו, אמן ואמן.

שמחת הבר מצווה לבן מורנו **מרא דאתרא שליט"א**
כמר **אברהם נ"י**
תקיים אי"ה ביום ראשון לסדר 'ושכנתי בתוכם' הבעל"ט
באולם שע"י ביהמ"ד קוית' ה'
בשעה 21:30

לדעת להיות!

מה מברכים על המוציאת?
באיזה מקרה אסור למי שלא למד הלכות ברכות לאכול?
על אילו פירות מברכים 'שהכל'?
הטועם מתבלקן 'פפריקה' כפני עצמו – איזו ברכה מברך?
מה מברכים על מוצרי סויה?
מה מברכים על 'גידולי מים'?
על איזה מאכל מברכים 'שהכל' וברכת המזון?
מה מברכים על 'יוגורט' עם 'גרנולה'?
האוכל קמח – האם מברך עליו?
מה מברכים על עשבי בר הראויים לאכילה?
האם כומננו ניתן להוסיף מים ליו?
האם ניתן לעשות זאת גם כמין ענבים?
'ויתן אל לבו מבלי לעבור פי ה', וללמוד דיני התורה ...
ומי שאינו בקי ממש בהלכות ברכת הנהנין,
אינו בתורת האדם הישראלי.'
(ישות רבש (דא דרשה א"א))

הצטרף עכשיו לשיעור משנ"ב
בהלכות ברכת הפירות
ותקנה לך הלכות נחוצות

בליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב
ישאו דברים הרבנים הגאונים

קוית' ה' (א) – מורנו מרא דאתרא שליט"א
אוד אביעזרי – הרב אברהם יעקב שליט"א
אילת השחר – הרב מנחם פרגו שליט"א
זכרון אליהו – הרב ניב אלג'ם שליט"א
הניכי הישיבות (פרויקט) – הרב שלמה טויטו שליט"א
קוית' ה' (ס') – הרב אביעד הלוי שליט"א
שוית' ה' – הרב צבי וילנסקי שליט"א רב ביהמ"ד
שערי תפילה – הרב מרדכי ליבר הלוי כהן שליט"א רב ביהמ"ד
תפארת תורה – הרב לוי סרוסי שליט"א

ניתן להאזין לשיחות ודרשות מרבני הקהילה שליט"א
בטלפון 0799-400-442

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,
הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדריים פלוס:
[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

נדבת הרב יוסף שמחה הכהן רובין וב"ב שליט"א
בן ידידנו הבלתי נשכח מעמודי החדש בקהילתנו
הרב אברהם אבא רובין זצ"ל
לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם חיה רבקה תח"ל
בשעט"מ. יה"ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים
וירוו ההורים והסבתא החשובה הגב' רובין שתיח' רב נחת מכל
יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג